



**SAVONIA**

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO  
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

# SEKSUAALIKASVATUS OSANA KASVATUSTYÖTÄ NUORTENKOTI KASVUNRANNASSA

10 kohdan ohje seksuaalikasvatukseen

TEKIJÄT:

Essi Härkin  
Jenni Martikainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Kättilön tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä(t) Essi Härkin & Jenni Martikainen	
Työn nimi Seksuaalikasvatus osana kasvatustyötä nuortenkoti Kasvunrannassa	
Päiväys 06.05.2021	Sivumäärä/Liitteet 39/4
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kasvunpolku Oy	
Tiivistelmä <p>Seksuaalisuus on osa jokaisen ihmisen elämää, sen eri vaiheissa. Ihminen on syntymästään asti seksuaalinen olento, joka ilmentää sitä eri tavoin eri ikävaiheissa. Seksuaalioikeuksissa seksuaalisuus tunnustetaan kokonaisvaltaiseksi hyvinvoinniksi henkiselällä, kehollisella ja sosiaalisella tavalla. Seksuaalikasvatus tukee vahvasti minäkuvan kehittymistä, itsetunnon rakentumista ja oman identiteetin löytymistä sekä vahvistumista. Ammattikasvattajan tavoite seksuaalikasvatuksessa on tukea nuorta hankkimaan taitoja, tietoja, asenteita ja arvoja, jotka tukevat ja suojelevat nuorta. Seksuaalikasvatuksen pitäisi pohjautua positiivisuuteen. On kuitenkin tärkeää opettaa nuorelle turvataitoja, sillä jokaisella on oikeus henkiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen.</p> <p>Kehittämistyö toteutettiin Kuopiossa toimivalle nuortenkoti Kasvunrannalle. Kehittämistyön teoria osio käsittelee seksuaalikasvatusta, jonka tärkeinä osina nostettiin esiin seksuaaliterveys, seksuaalioikeuksien julistus ja psykoseksuaalinen kehitys. Lopputuotteena tuotettiin 10 kohdan ohje seksuaalikasvatukseen työntekijöille, jossa noudatettiin hyvän ohjeen suosituksia. Ohje vastaa nuortenkodin tarpeeseen laittaa seksuaalikasvatus alulle järjestäytyneemmin.</p> <p>Työn tarkoituksena oli tuottaa 10-kohdan ohje nuortenkodin seksuaalikasvatukseen tueksi. Ohje on tarkoitus sijoittaa jokaisen nuoren omaan kansioon, jotta pystytään seuraamaan mitä asioita seksuaalikasvatuksesta on kunkin nuoren kohdalla käyty läpi. Kehittämistyön tavoitteena oli saada valmiiksi helppokäyttöinen ohje ohjaajien arjen työn tueksi, joka mahdollistaisi helppokäyttöisyydellään seksuaalikasvatuksen arjessa.</p>	
Avainsanat Seksuaalikasvatus, Seksuaalisuus, Seksuaalinen koskemattomuus, Seksuaalisuuden ilmentyminen, Seksuaalinen suuntaus, Seksuaaliterveys, Suostumus, Vuorovaikutus, Sukupuoli-identiteetti, Rajat, Seksuaalivalistus, Minäkuva, Tasavertaisuus, Sosiaalinen media	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Degree Programme in Midwife	
Author(s) Essi Härkin and Jenni Martikainen	
Title of Thesis Sex Education as a Part of Educational Work at the Youth Home Kasvunranta	
Date 06.05.2021	Pages/Appendices 39/4
Client Organisation /Partners Kasvunpolku Oy	
<p><b>Abstract</b></p> <p>Sexuality is part of every human being's life through lifetime. From birth a human is a sexual being, which embodies its sexuality in different ways through different stages of age. In Sexual rights sexuality is recognized as comprehensive well being on a mental, bodily and social level. Sexual orientation supports strongly development of self image, building of self-esteem and finding identity and strengthening it. The objective of the educator in sexual orientation is to support juveniles to acquire skills, information, attitude and values, which support and protect juveniles. Sexual orientation should be based on positivity. However, it is important to educate security skills because everyone has right to be mentally and physically untouched.</p> <p>This thesis was implemented as a development work for the youth home Kasvunranta in Kuopio. The theory part of the development work covers sexual orientation. Important parts of sexual orientation are sexual health, declaration of sexual rights, and psychosexual growth. The final product was a ten point guide to sexual orientation for employees. The guide complies with the directive of well set precept. The guide meets the needs of the youth home to set starting points for organized sexual orientation.</p> <p>The final product was meant to be compact and clear together with creating a workable tool for starting sexual orientation. The guide should be integrated into every youth 's file to help with which segments of sexual orientation has been covered. The final product contains marking spots for individual tracking. Refining the work is possible when sexual orientation is desired to be dealt further.</p>	
<p><b>Keywords</b> sexuality, sexual integrity, sexual orientation, sexual health, consent, interaction, gender identity, boundaries, sex education, body image, self-image, self-esteem, equality, social media</p>	

## SISÄLTÖ

1	JOHDANTO .....	5
2	NUORTEN SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALIKASVATUS .....	6
2.1	Seksuaalikasvatus, -ohjaus ja -neuvonta .....	7
2.2	Yhteiskunnan vaikutus seksuaalikasvatukseen .....	9
3	SEKSUAALITERVEYDEN EDISTÄMINEN NUORTENKODISSA .....	11
3.1	Murrosikä ja nuoruus .....	13
3.2	Ihmissuhteet ja seksi .....	14
3.3	Sukupuoli ja sukupuolen moninaisuus .....	16
3.4	Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja turvataidot .....	17
4	KASVUNRANTA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ .....	20
4.1	Kasvunrannan erityisosaaminen .....	21
4.2	Kasvunrannan toimintaympäristöä koskevat asetukset .....	22
5	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE .....	24
6	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS .....	25
6.1	Kehittämistyön tiedonhaku ja aineiston hankinta .....	26
6.2	Kehittämistyön menetelmä .....	27
7	POHDINTA .....	28
7.1	Kehittämistyön prosessin ja tuotoksen arviointi .....	28
7.2	Eettisyys ja luotettavuus .....	30
7.3	Ammatillinen kasvu .....	30
7.4	Hyödynnettävyys ja kehittämisideat .....	31
	LÄHTEET .....	32
	LIITE 1: 10-KOHDAN OHJE SEKSUAALIKASVATUKSEEN .....	36
	LIITE 2: KÄYTETYT TUTKIMUKSET JA TILASTOT .....	38

## 1 JOHDANTO

Seksuaalikasvatus tukee nuorta seksuaalisuudessa esiintyvien ongelmien sekä väärinymmärrysten käsittelyssä. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa nuorta näkemään seksuaalisuuden voimavarana ja antaa keinoja suojautua riskeiltä (WHO 2010,3). Seksuaalikasvatus on koko ajan kehittyvä osa kasvatustyötä, jota toteutetaan eri maissa eri tavoin. Seksuaalikasvatus linkittyy myös vahvasti kättilön ja sairaanhoitajan työhön, koska seksuaalisuus on osa ihmisten elämää varhaislapsuudesta vanhuuteen. Seksuaalisuus positiivisena ja voimauttavana osana elämää on monialainen ja laaja aihepiiri.

Tämä opinnäytetyö toteutuu kehittämistyönä, jonka aiheena on Seksuaalikasvatus osana kasvatustyötä nuortenkoti Kasvunrannassa. Aihe koetaan tärkeäksi osaksi nuoren kehitystä ja varttumista. Kehittämistyö tulee opettamaan paljon työn edetessä ja antaa valmiuksia tulevaan sairaanhoitajan sekä kättilön työhön.

Nuortenkoti Kasvunranta sijaitsee Kuopiossa, jossa heillä on 14 asiakaspaikkaa. He tuottavat lastensuojelun sijaishuollon palveluita 12–17-vuotiaille huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille nuorille. Toiminnan arvoina erityisesti kiintymyskeskeinen ajattelu ja -työskentely (Kasvunpolku Oy 2019.)

Syksyllä 2020 kävimme keskustelemassa nuortenkoti Kasvunrannassa, jotta saataisiin työntekijöiltä ajatusta siihen, kuinka lähteä käsittelemään seksuaalikasvatusta sekä kerättyä tietoa nykytilanteesta ja kartoitettua, minkälaiselle työlle tilaajalla olisi tarve. Keskustelussa nousivat erityisesti esiin nuoren identiteetin kehitys ja sen tukeminen, rikkoutunut seksuaalisuus, kaltoinkohdeltu nuori, rajat, eheys ja turvallisuus. Yhteyshenkilön ja muiden työntekijöiden kanssa keskustellessa selvisi, että nuortenkodissa esiintyy välillä nuorten seksuaalista häiriökäyttäytymistä ja häiriökäytöksen taustalla on usein ongelmia seksuaalisuudessa.

Kasvunpolulla ei ollut käytössään mitään mallia, jolla seksuaalikasvatusta toteutettaisiin systemaattisesti osana kasvatustyötä. Tästä seurasi ajatus, että työn tarkoituksena on tuottaa 10-kohdan ohje nuortenkodin seksuaalikasvatuksen tueksi. Kehittämistyön tavoitteena oli saada valmiiksi helppokäyttöinen ohje ohjaajien arjen työn tueksi, joka mahdollistaisi seksuaalikasvatuksen arjessa. Ohje rajattiin kymmeneen eri aihealueeseen, jotka liittyivät nuoren seksuaalisuuteen ja aikuiseksi kasvamiseen. Tilaajalla oli mahdollisuus vaikuttaa ohjeen aiheisiin ja lopputuotteeseen valikoituivat merkityksellisimmät.

Työntekijälle kehittämistyö antaa keinoja kohdata nuori seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa luontevasti sekä lisää tämän tietoisuutta seksuaalikasvatuksen tärkeydestä. Aihe on tärkeä, koska se tukee nuoren minäkuvan ja itsetunnon kehittymistä. Tarkoituksena on myös syventää kehittämistyön tekijöiden omaa osaamista seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta ja saada eväitä tulevaisuuden työhön kättilönä ja sairaanhoitajana. Kättilö edistää, tukee ja suojelee naisten ihmis-, lisääntymis- ja seksuaaliterveyttä sekä oikeuksia (ICM 2014). Kättilön sekä myös sairaanhoitajan työssä seksuaalisuuteen liittyviä asioita sekä ongelmia käsitellään päivittäin ja näiden asioiden hallitseminen tuo turvaa asiakkaalle sekä helpottaa vuorovaikutusta asiakkaan ja ammattilaisen välillä.

## 2 NUORTEN SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALIKASVATUS

Seksuaalisuuden WHO määrittelee seuraavasti ”ihmisen seksuaalisuus on luonnollinen osa ihmisen kehitystä kussakin elämänvaiheessa ja käsittää fyysisiä, psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä”. Seksuaalisuuden määritelmä on kuitenkin todellisuudessa paljon suurempi ja pitää sisällään paljon eri ulottuvuuksia. Selvää on, että seksuaalisuus liittyy läheisesti sukupuoleen eikä rajoitu ikäryhmään ja on keskeinen osa ihmisen elämää. (WHO 2010, 16.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö WAS toi seksuaalioikeuksien julistuksessaan, määrittelyn yksilön oikeudesta seksuaalisuuteen osana ihmisoikeuksia. Pääarvoina seksuaalioikeuksissa ovat oikeus omaan kehoon ja henkilökohtaisiin päätöksiin koskemattomana yksilönä, ilman syrjintää. Oikeuksissa painotetaan myös mahdollisuutta ja oikeutta saada ajantasaista tietoa seksuaalisuudesta. Tuetaan ajatusta, että seksuaalisuus on luonnollinen ja elämää kantava voima, johon jokaisella on mahdollisuus sekä oikeus. (WAS 2014.)

Seksuaalioikeudet ovat vahva osa ihmisoikeuksia, jotka tunnustetaan kansallisesti perustuslaeissa. Seksuaalisuus on tärkeä osa ihmisyyttä kaiken ikäisenä. Näitä seksuaalisuuden osia ovat esimerkiksi: sukupuoli, identiteetti, sukupuoliroolit, nautinto, läheisyys ja lisääntyminen. On tiedostettava, että seksuaalisuus toimii nautintona ja hyvinvoinnin lähteenä ja on vahvasti liitoksissa itsensä toteuttamiseen ja tyytyväisyyteen. Seksuaalisuus tunnustetaan seksuaalioikeuksissa kokonaisvaltaiseksi hyvinvoinniksi henkisellä, kehollisella ja sosiaalisella tavalla. Kunnioitus ja myönteisyys ovat tärkeässä osassa, kun puhutaan seksuaaliterveydestä ja seksuaalisuudesta. On ymmärrettävä, että jokaisella on oltava oikeus seksuaaliseen nautintoon ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää tai väkivaltaa. On siis ymmärrettävä seksuaalisuus laaja-alaisena käsitteenä, jotta voidaan ymmärtää seksuaaliterveyttä. Sen edistäminen tulisi olla identiteettiä vahvistavaa ja yksilön tarpeisiin vastaavaa. Tasa-arvoisuus, arvokkuus ja vapaus ovat tärkeimpiä osia puhuttaessa seksuaalioikeuksista. (WAS 2014.)

Seksuaalikasvatuksen historia on edennyt toisen maailmansodan jälkeisestä konservatiivisesta perhekasvatuksesta 1960-luvun seksuaalisen vallankumouksen jälkeen. Aluksi perhekasvatus oli tiukasti konservatiivisia arvoja ihannoivaa, jossa painotettiin naista sekä miestä. Lukujen 1980- ja 1990 seksuaalikasvatus perustui valistukseen, jota lisäsi AIDS:n tunnetuksi tuleminen ja alkoi painottaminen seksin mahdollisten riskien torjunnassa. Liberaalit aatteet kuitenkin muotoutuivat nykyisen kaltaisen seksuaalikasvatuksen, jossa arvostetaan seksuaalioikeuksia ja uskalletaan tuoda seksuaalisuus esiin elämään kuuluvana nautintona. (Zimmerman 2015, 4.)

Maailman terveysjärjestö WHO loi Seksuaalikasvatuksen standardit vuonna 2010 Eurooppaan. Standardeissa luodaan tietopohja seksuaalikasvatukselle, jota toteutetaan kouluissa ja eri ammattiryhmissä. Pohjana toimii ajatus kokonaisvaltaisesta seksuaalikasvatuksesta, jossa tieto on puolueetonta, tieteellisesti ajanmukaista ja elämäntaitoja kehittävä. Vastuullisuus ja seksuaalisuus voimavarana tukee lapsen ja nuoren eri elämänvaiheita ja mahdollistaa uusien ihmissuhteiden luomisen. Seksuaalikasvatus on osa muuta kasvatusta ja tukee itsetunnon sekä minä kuvan muodostumista. (WHO 2010, 3-4.)

## 2.1 Seksuaalikasvatus, -ohjaus ja -neuvonta

Seksuaalikasvatus toteutuu yleensä epävirallisesti vanhempien tekemänä vapaampana kasvatusyönä kotona sekä virallisemmin ja suunnitellummin ohjattuna toimintana esimerkiksi koulussa ja terveydenhuollossa. Sekä epävirallinen, että virallinen seksuaalikasvatus tukevat toisiaan. (Oinonen & Susineva 2019,8.) Seksuaalikasvatus edistää seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Seksuaalikasvatus tarkoittaa seksuaalisuuden puheeksi ottamista ja siitä suunnitelmallisesti keskustelua. (Sinisaari-Eskelinen, Jouhki, Tervo & Väisälä 2016, 286–293.)

Seksuaalivalistus on suuremmille joukoille tapahtuvaa viestintää. Valistus ei ole tulkinnanvaraista vaan siinä esiin tuotava viesti on selvää eikä kysymyksiä käydä läpi. Koululuokissa ja pienemmissä ryhmissä tapahtuva seksuaalikasvatus on seksuaaliopetusta. Seksuaaliopetuksen aikana sekä kuulija että puhuja voivat esittää kysymyksiä. Seksuaalineuvonta tapahtuu siihen koulutetun neuvojan kanssa kahdestaan tai esimerkiksi parin kanssa. (THL 2019.)

Kouluissa tai yhteisöissä toteutettavaa opetussuunnitelmiin perustuvaa seksuaaliohjausta tulee pitää tärkeänä osana seksuaalikasvatusta. UNESCON 2009 tutkimuskatsauksesta selviää, että useiden tutkimusten mukaan on todettu, että seksuaalikasvatus ei aikaista seksuaalisten suhteiden alkamista vaan sen on todettu myöhentävän ensimmäistä sukupuoliyhdyntää ja vähentävän seksikumppaneiden määrää. Lisäksi se lisää kondomien ja muiden ehkäisymuotojen käyttöä. Systemaattisesti toteutettu seksuaalikasvatus ei hämmennä nuorta vaan on tehokas keino riskikäyttäytymisen ehkäisyssä. Tutkimuksissa on todettu kuitenkin myös, että silloin, kun sosiaaliset normit eivät tue riskien vähentämistä tai kun terveydenhuoltopalveluiden saatavuudessa on hankaluuksia, on nuorten riskikäyttäytymisen vähentäminen haastavampaa. (UNESCO 2009, 17.)

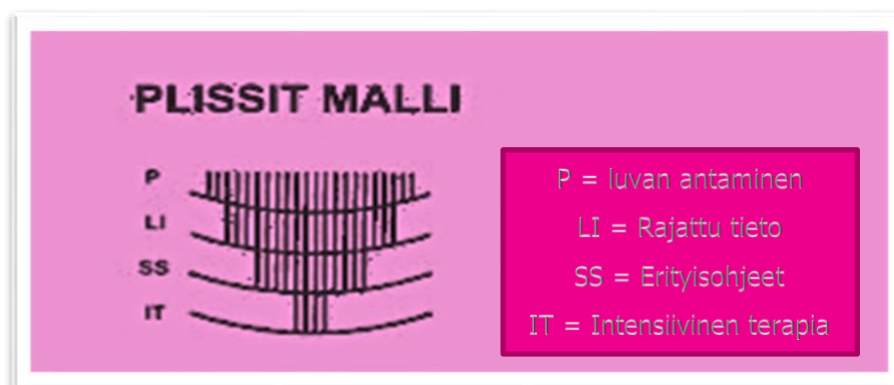
Seksuaalikasvatus käsittää kognitiiviset, sosiaaliset, emotionaaliset, vuorovaikutteiset ja fyysiset näkökulmat ja niiden opettamisen nuorille. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea nuoren seksuaalista kehitystä ja ohjata kohti parempaa nautinnollista seksuaalisuutta turvallisesti. (WHO 2010, 19.)

Seksuaalikasvatuksessa tulee keskittyä seksuaalisuuteen myönteisesti kielteisyyden sijaan, vaikka myös riskeistä puhuminen on tärkeää. Seksuaalisuus on iloinen asia ja siitä saa nauttia. Tarkoituksena on tukea nuoria heidän kehittäessään tärkeitä taitoja, joiden turvin he pystyvät itse päättämään seksuaalisuudestaan ja suhteistaan eri vaiheissa kehitystä. Nuorten yhdenvertaisen kohtelun tulisi toteutua. Kaikille on turvattava mahdollisuus osallistua seksuaalikasvatukseen, jossa huomioidaan nuoren ikä ja kehitysvaihe sekä yksilölliset tarpeet. Onnistunut seksuaalikasvatus lisää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (Oinonen & Susineva 2019, 12–13.) Aikuisen tavoitteena on tukea ja suojella nuorta tämän hankkiessa tarvittavia taitoja, tietoja, asenteita ja arvoja määrittääkseen seksuaalisuuttaan ja nauttiakseen siitä sekä yksin, että yhdessä. Tietojen tarjoaminen ei pelkästään riitä, vaan nuorella on myös oltava mahdollisuus itse oivaltaa ja kehittää elämäntaitojaan, asenteitaan ja arvojaan. (IPPF 2006, 6.)

Seksuaalikasvatuksen tulee aina olla nuoren ikään ja kehitysvaiheeseen sopivaa ja sen tulee perustua ihmisoikeuksiin, tutkitusti hyväksi havaittuun tietoon sekä hyvinvointiin ja terveyteen. Seksuaalikasvatuksessa tulee ottaa huomioon iän ja kehitysvaiheen lisäksi sukupuolen moninaisuus, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät sekä itsemääräämisoikeus. (WHO 2010, 28.)

Tässä kehittämistyössä kuvataan kaksi seksuaalisuuden puheeksi ottamisen sekä ohjaustilanteen jäsentämisen mallia. Näiden puheeksi ottamisen mallien avulla työntekijän on helpompi aloittaa seksuaalikasvatus ja kohdata myös seksuaalisuuden ongelmia. Jack Annonin kehittämä Plissit-malli (Annon 1976, 22) sekä Mick Hughesin BETTER-malli (Mick, Hughes & Cohen 2004, 84-86.) ovat käyttökelpoisia ja suhteellisen yksinkertaisia apuvälineitä, joita on helppo käyttää työssä. (Sinisaari-Eskelinen ym 2016:53, 286-293.)

Plissit-mallissa käsitellään neljää eri lähestymistapaa seksuaalisuuteen liittyviin ongelmiin ja kysymyksiin: P on Permission eli luvan antaminen, LI on Limited information eli tiedon rajaaminen, SS on Specific Suggestions eli erityisohjeet sekä IT on Intensive Therapy eli intensiivinen terapia. (Kuva 1.)



KUVA 1. Plissit-malli: neljä seksuaalisuudesta puheeksiottamisen tasoa (Annon 1976, 22)

Ensimmäisellä tasolla (luvan antaminen) normalisoidaan huolenaihe ja annetaan asiakkaalle lupa puhua huolistaan. Toisella tasolla (rajattu tieto) annetaan tietoa asiakkaan rajattuun ongelmaan. Kolmannella tasolla (erityisohjeet) annetaan harjoituksia tai ohjeita, joilla pyritään saamaan asiakkaan tilassa muutosta parempaan. Neljännellä tasolla (intensiivinen terapia) puhutaan jo pitkäkestoisemmasta ja intensiivisemmästä erilaisin menetelmin tapahtuvasta terapiasta. Huomion arvoista kuitenkin on, että suurinta osaa asiakkaista voidaan auttaa jo mallin ensimmäisillä portailta (Sinisaari-Eskelinen ym. 2016, 286-293). Mallissa pylväät kuvaavat suhteellista asiakasmäärää. (Kuva 1.)

BETTER-mallilla on tarkoitus kuvata puheeksi ottamisen vaihteita. Mallissa on kuusi vaihetta. Ensimmäinen vaihe on puheeksi ottaminen, toinen vaihe huolen ilmaisu, kolmas vaihe asiasta kertominen, neljäs vaihe oikea-aikaisuus, viides vaihe ohjaus ja kuudes vaihe kirjaus. (Taulukko 1.)



Tutkimuksessa Talking about sexuality with consumers of mental health Services sairaanhoitajat ovat kuvanneet mallia hyödylliseksi ja asiakkaiden kokemukset mallista erittäin positiivisiksi. Tutkimuksen tulokset myös viittaavat siihen, että BETTER-malli on helppokäyttöinen ja tehokas ja voi auttaa hoitajia sisällyttämään seksuaalisuutta työhönsä. (Quinn & Happell 2012.)

Taulukko 1. BETTER-mallin sisältöalueet (Mick, Hughes & Cohen 2004, 84-86)

BETTER	Sisältöalueet
B Bring up the topic	Luodaan ilmapiiri, joka on otollinen puheeksi ottamiselle. Henkilökunnalla tulisi olla tietoa ja valmiuksia keskusteluun.
E Explain	Perustellaan, miksi asia otetaan puheeksi, kysytään sekä kuunnellaan mahdollisia huolenaiheita ja luvataan etsiä ratkaisuja ongelmalle.
T Tell the patient	Mietitään mahdollisuuksia huolenaiheiden ratkaisuille. Mikäli oma ammattitaito ei riitä aletaan etsiä mahdollisuuksia jatkohoidolle tai asiantuntijapalveluille.
T Timing	Varmistetaan, että asiakkaalla on aikaa ohjaukselle ja aika on muutenkin hänelle sopiva.
E Educate	Onko asiakkaalla muita seksuaalisuuteen liittyviä tekijöitä, kuten sairaus, lääkitys tai jokin hoito. Keskustellaan ja ohjeistetaan näiden vaikutuksesta seksuaalisuuteen, kuunnellaan asiakkaan omat kysymykset aiheesta.
R Record	Kirjataan ohjauksen toteutuminen ja niissä käsitellyt näkökulmat.

## 2.2 Yhteiskunnan vaikutus seksuaalikasvatukseen

Media ja kulttuuri luovat omat paineensa seksuaalisuuteen ja sen toteuttamiseen. Mediaa käytetään tiedon etsintään, kaverisuhteiden syventämiseen, uusien ystävien etsimiseen, kommunikointiin, sisällön tuottamiseen, esikuvien seuraamiseen ja viihtymiseen. Mediasta voi löytää vertaistukea ja sosiaalisessa mediassa pohditaan usein omaa identiteettiä ja verrataan sitä muihin. Eri kulttuureissa ja uskonnoissa seksuaalisuutta ilmennetään hyvinkin erilaisin keinoin ja kulttuurilliset erot tuovat sekä haasteita, että mahdollisuuksia seksuaalikasvatukseen. Mediasta on tullut luonnollinen osa ihmisten arkea. Seksuaaliset sisällöt ovat helpommin kaikkien saatavilla. Seksin läsnäolo mediassa aiheuttaa lastensuojelun näkökulmasta huolta, mutta toisaalta seksuaalisuudesta puhumisesta on median myötä tullut luonnollisempaa. Olennaista on keskustella nuorten kanssa mediasta positiivisella asenteella ja kuunnella nuorten ajatuksia siitä avoimesti. Kriittisyys on toivottavaa, eikä se automaattisesti tarkoita kielteisyyttä. Seksuaalikasvatuksessa on suositeltavaa käsitellä mediaa, jolloin edistetään nuorten mediataitoja ja ennaltaehkäistään mahdollisia riskejä. (Palsa & Pääjärvi 2016.)

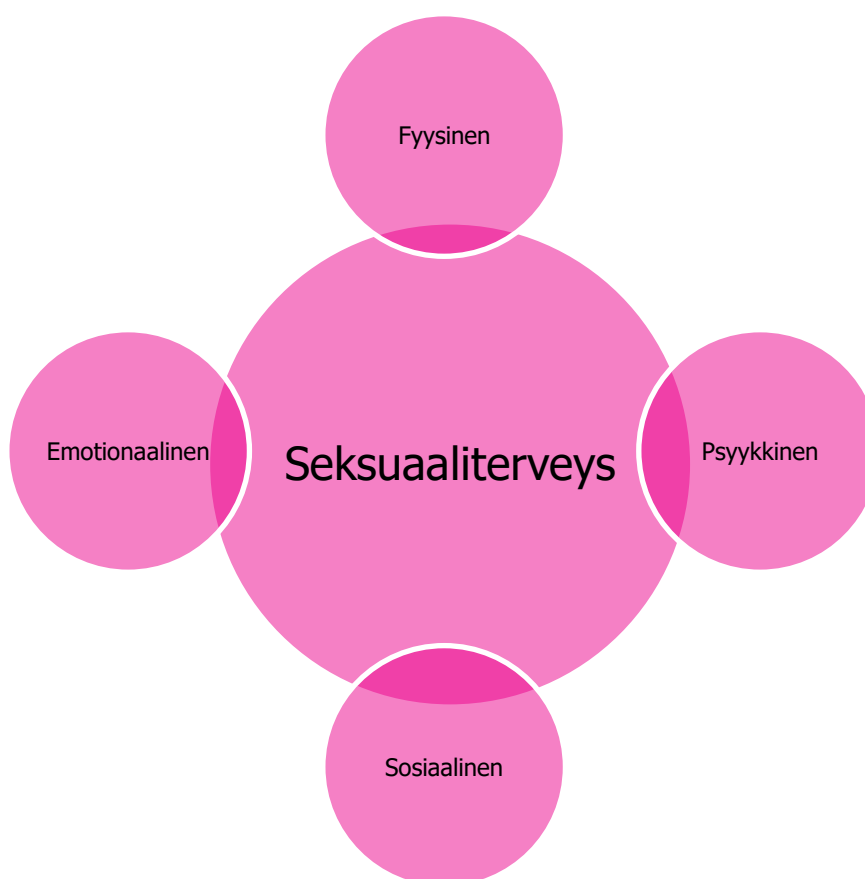
Kasvatuksessa tulee ottaa seksuaalisuuden näkökulmasta huomioon erilaisista kulttuureista lähtöisin olevat nuoret. On tärkeää, ettei kasvattaja ajattele kaikkien samasta maasta tulevien jakavan samoja näkemyksiä asioista, koska esimerkiksi uskontojen erot vaikuttavat asiaan. Kasvattajan rohkeus puhua asioista on tärkeää, mutta ilmi tuleviin asioihin on hyvä suhtautua neutraalisti. Syntymämaan ja kasvatuskulttuurin erotessa suomalaisista tavoista on vaikeampaa omaksua asiat suomalaisesta kulttuurista. Kasvattajana on hyvä ymmärtää, kuinka yhteiskunta, yhteisö ja yhteisön normit vaikuttavat nuoren käsityksiin ja ajatuksiin seksuaalisuudesta. (Aapakallio 2019, 39-41.)

Nuorelle on hyvä kertoa, että seksuaalista suuntautumista ja identiteettiä on vaikea itse valita. Jokaisella on oikeus toteuttaa seksuaalisuuttaan ja itseään tavalla, joka tuntuu oikealta. Nuori, jonka yhteisössä ei hyväksytä sukupuolen moninaisuutta tai kaikkia seksuaalisia suuntautumisia tarvitsee erityistä tukea identiteettinsä rakentamiseksi. Sukupuoli-identiteettiin, parisuhteisiin, seksiin tai omaan kehoon liittyvissä asioissa nuorella voi olla vaikeuksia avautua läheisellekään aikuiselle. Erilaisista lähtökohdista olevalle nuorelle näistä asioista puhuminen voi vaatia paljon rohkeutta ja sitä tulee kunnioittaa. Jokaisella nuorella on oikeus tulla kuulluksi sekä saada oikeaa tietoa seksuaalisesta hyvinvoinnista, murrosiästä, identiteetin rakentumisesta, ehkäisyvälineistä sekä kehon ja mielen muutoksista. Seksuaalikasvatuksessa tulee myös käyttää kieltä, jota nuori ymmärtää. (Aapakallio 2019, 39-41.)

Seksuaalikasvatusta tulee pohtia myös yhteiskunnallisesti. Intiimissä kansalaisuudessa seksuaalioikeuksia tarkastellaan yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Intiimi kansalaisuus on sosiologian käsite ja se kuvaa kansalaisyhteisöjen toteutumista yhteisössä. Intiimi kansalaisuus perustuu moraaliseen neuvotteluun ja yksilöihin, jotka säilyttävät itsemääräämisoikeutensa ja kunnioittavat samalla muiden rajoja ja ovat sosiaalisesti ja taloudellisesti tasa-arvoisia. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus, jossa nuorille kehitetään valmiuksia kriittiseen ajatteluun takaa, että näillä tulevaisuuden aikuisilla on keinoja kohdata haasteita itsemääräämisoikeudessa ja he pystyvät neuvottelemaan seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa yhteisymmärryksessä muiden kansalaisten kanssa. Seksuaalikasvatus ohjaa nuoria tekemään elämänlaatua parantavia valintoja, turvaa seksuaaliterveyden ja on osaltaan kehittämässä yhteiskuntaa oikeudenmukaisempaan ja ymmärtäväisempään suuntaan. (WHO 2010, 18-19.)

### 3 SEKSUAALITERVEYDEN EDISTÄMINEN NUORTENKODISSA

Seksuaaliterveyteen liittyvät fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tekijät (Kuva 2). Hyvä seksuaaliterveys edellyttää seksuaalisuuden ja seksuaalisten suhteiden mieltämisen positiivisena voimana sekä mahdollisuutta turvallisiin ja nautintoa tuottaviin seksuaalisiin kokemuksiin (WHO 2010, 16-17). Seksuaaliterveyden onnistuminen vaatii onnistumista monella osa-alueella. Tarvitaan laadukasta seksuaalikasvatusta, nuorelle annettua oikeaa tietoa sekä terveystalveluja, jotka ovat helposti lähestyttävissä. Sosioekonomiset tai kulttuurilliset erot eivät saa vaikuttaa siihen millaiset mahdollisuudet nuorella on huolehtia seksuaaliterveydestään, vaan jokaiselle on turvattava samat mahdollisuudet. Suomessa nuorten seksuaaliterveys on parempi kuin koskaan, mutta ongelmat ovat keskittyneet osalle nuorista. Nuorten voimavaroja yhteiskunnallisella tasolla tukeva ennaltaehkäisevä seksuaalikasvatus takaa parhaat tulokset. (Kuortti & Halonen 2018.)



KUVA 2. Seksuaaliterveys. (mukaillen WHO 2010, 16-17.)

Riittävän aikaisin aloitettu seksuaalikasvatus, nuoren ohjaus, säännölliset kontrollit, ja oikea tieto ehkäisymenetelmistä toimivat seksitauteja sekä suunnittelemattomia raskauksia ehkäisevänä keinona. Keskeistä on, että ehkäisyn käyttöön on opastettu riittävästi sekä tieto, mistä ja miten ehkäisyn voi hankkia ja mihin otetaan yhteyttä ongelmatilanteessa. (Kuortti & Halonen 2018.)

Nuorille on kerrottava, että ainoastaan kondomi suojaa oikein käytettynä tarttuvilta taudeilta ja ei-toivotuilta raskauksilta. Kondomittari 2016-tutkimuksen mukaan pohjoismaista suomalaiset nuoret käyttävätkin eniten kondomia, mutta hetken huumassa kondomi saattaa kuitenkin unohtua. (RFSU 2016.) Ilmaisia kondomeja on hyvä olla saatavilla nuorille. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen kouluterveyskyselyssä (2019b) selviää, että koko maasta 22,5 % 8-9 luokkalaisista ja 23,1 % lukion ensimmäiseltä ja toiselta luokalta tarvitsisi ilmaisia kondomeja. (THL 2019b.) Nuoria on motivoitava kondomin käyttöön ja testeissä käymiseen suojaamattoman yhdynnän jälkeen. On myös hyvä korostaa, että seksiä harrastettaessa molemmilla osapuolilla on vastuu huolehtia toistensa seksuaaliterveydestä. (Pakarinen, Helminen, Kylmä & Suominen 2014, 166-175.)

Klamydia on yleisin nuorten keskuudessa esiintyvä seksiteitse tarttuva tauti. Alle 20-vuotiailla tippuria, kuppaa ja HIV-infektiota esiintyy vähemmän. (Kuortti & Halonen 2018.) Terveyden ja hyvinvointilaitoksen tartuntatautirekisterin mukaan klamydia tartuntoja oli vuonna 2019 enemmän kuin vuosina 2018 ja 2017. Klamydia lisää muun muassa hedelmättömyyden, kohdunulkaisen raskauden sekä kroonisen alavatsakivun riskiä. Avainasemassa klamydian ehkäisyssä on lisääntymisterveyteen liittyvä ohjaus ja neuvonta. (Kosunen & Ritamo 2004, 114-115.)

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (2019b) kouluterveyskyselyn mukaan koko maan 8- ja 9-luokkalaisista 9,5 % oli sitä mieltä, että seksitaudeista tarvittaisiin enemmän tietoa ja 8,4% ei tiennyt, että tarvitseeko enemmän tietoa. Kyselyyn vastanneista 82,1 % oli sitä mieltä, että ei tarvitse tietoa enempää. Vastanneita oli yhteensä 85 232. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Kouluterveyskysely, tarvitseeko enemmän tietoa seksitaudeista (THL 2019).

		2019		
		Pojat	Tytöt	Sukupuoli: yhteensä
Tarvitsee enemmän tietoa seksitaudeista, %	Tarvitseeko enemmän tietoa seksitaudeista: kyllä, %	9,0	9,9	9,5
	Tarvitseeko enemmän tietoa seksitaudeista: ei, %	83,0	81,3	82,1
	Tarvitseeko enemmän tietoa seksitaudeista: ei tiedä, %	8,0	8,8	8,4
	Tarvitseeko enemmän tietoa seksitaudeista. Vastanneiden lkm.	41 649	43 411	85 232

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa Mixed Drinks and Mixed Messages – Adolescent Girls' Perspectives on Alcohol and Sexuality (2013) selvitettiin alkoholin vaikutusta murrosikäisten tyttöjen seksuaaliseen riskikäyttäytymiseen. Tutkimuksesta käy ilmi, että alkoholilla on merkittävä rooli seksikäyttäytymisessä. Tyttöjen vastauksista tulee ilmi, että alkoholi vähentää estoja, vastuuta sekä käytöksen hallitsemista ja saa tekemään asioita, joita ei ollut ajatellut tekevänsä. Alkoholi vapauttaa nuoret perinteisistä seksuaalisista normeista. Tämä katsottiin tutkimuksessa toisaalta myös eduksi, koska normit heikentävät tyttöjen seksuaalista halua ja tahdonvapautta. Tutkimuksessa kuvataan

kuitenkin pääasiassa alkoholin vaikutuksen olevan haitallista tyttöjen seksuaaliselle kasvulle estottoman käytöksen altistaessa muun muassa hyväksikäytölle. (Livingston, Bay-Cheng, Hequeembourg, Testa & Downs 2013, 5-7.)

Rinkisen tekemän tutkimuksen (2012) mukaan nuoret kysyivät selvästi vähemmän seksitaudeista, seurustelusta ja terveystarkastuksista. Eniten kysymykset koskivat seksuaalista toimintaa ja sukupuoleen kasvamista sekä ulkonäköä. Seksuaaliseen toimintaan liittyvät kysymykset koskivat epäilyä jostain ongelmasta ja seksin tekemisestä ja siihen valmistautumisesta. Näitä nuorten omia kysymyksiä seksuaalisuudesta on otettava enemmän huomioon myös seksuaalikasvatusta toteutettaessa. (Rinkinen 2012.) Seksuaalikasvatuksen ei tule perustua pelkästään tartuntatautien tai suunnittelemattomien raskauksien ehkäisyyn, vaan ne pitää ottaa osaksi laajempaa kokonaisuutta, jossa ei tuomita tai pelotella (WHO 2010, 30).

### 3.1 Murrosikä ja nuoruus

Nuoruus alkaa 12-vuotiaana ja päättyy 22 ikävuoteen. Tämä kehittämistyö rajaa ikävuodet 12–17-vuotiaisiin nuoriin Kasvunrannan ikärajojen mukaisesti. Nuoruuden loppuajana persoonallisuus vahvistuu. Nuorten psyykinen kasvu on vahvaa, vaikkakin ikäkehitykseen kuuluu myös taantumia. Näillä ikävuosilla on mahdollista kohdata lapsuuden tai varhaisen nuoruuden aikaisempia ongelmia ja käsitellä niitä uudelleen eri lähtökohdista. Kypsyminen siis mahdollistaa asioiden uudelleen arvioinnin ja käsittelyn. Nuoruuden kolme tärkeintä kehitystehtävää ovat: vanhemmista irtautuminen, ruumiinkuvan, seksuaalisuuden ja seksuaali-identiteetin jäsentäminen ja ikäistensä tukeen turvautuminen. Näiden kolmen kehitystehtävän tavoite on saavuttaa autonomia. (Aalberg & Siimes 2010, 67-68.)

Varhaisnuoruudella tarkoitetaan 12 – 15-vuotiaita nuoria ja on tavallista, että suhde aikuisiin ja omiin vanhempiin aaltoilee. Nuori hakee tilaa, mutta kokee kuitenkin tarvitsevansa turvaa ja huomiota aikuisilta. Varhaisnuoruudessa haetaan rajoja ja yksityisyyttä sekä puolustetaan niitä vahvasti. Nuori kokee, etteivät aikuiset ymmärrä häntä ja hänen henkilökohtainen kehityksensä on ainutlaatuista. Fyysinen ja psyykinen kehitys aiheuttaa mietintöjä, mutta niistä on myös mahdollista nauttia. Puhuttaessa varsinaisesta nuoruudesta, sijoittuu se 15 – 17-vuoden ikään. Tässä ikävaiheessa nuori sopeutuu tulleisiin muutoksiin ja vahvistaa omaa seksuaalisuuttaan. Varhaisnuoruuden lapsenomaiset ajatukset seksuaalisuudesta muotoutuvat ja saavuttavat realiteetin. Kypsyneet sukupuoliominaisuudet vahvistuvat ja nuori siirtyy kohti aikuisuutta. Epävarmuus omasta identiteetistä on normaalia ja epäilyt omasta sukupuolesta sekä seksuaali-identiteetistä korostuvat. Nuori hakee hyväksyntää ja ”kelpaavuutta” ikätoveriensä seurasta. Nuoret myös käyttävät paljon aikaa siihen, että ovat ulkoisesti hyväksytyjä. (Aalberg & Siimes 2010, 69–71.)

Ammattikasvattajat ja nuorten ohjaajat voivat vaikuttaa siihen millaiseksi nuori seksuaalisuutensa myöhemmin kokee ja on hyvä pohtia, kuinka ohjauksessa on mahdollista tukea seksuaalista kasvua ja kypsymistä. Epävarmuudesta ja ujoudesta on hyvä jutella ja kertoa nuorelle, että myös aikuiset ovat joskus epävarmoja. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

Lapset ovat seksuaalisia olentoja heti syntymästään saakka. Psykoseksuaalinen kehitys tarkoittaa sitä, että psyykinen ja seksuaalinen kehitys etenevät tietyin ikävuosin. On tärkeää ymmärtää nuorten fyysistä ja henkistä kehitystä, jotta seksuaalikasvatus on kohdennettua ja uusia ikäkausia voidaan käsitellä jo ennen niiden alkamista. Aikuisuuden kynnyksellä ovat 16–18-vuotiaat nuoret ja varsinainen murrosikä kehollisin muutoksin on heillä jo takana. (WHO, 2010, 26-27.)

Murrosikä eli puberteetti, tarkoittaa ihmisen biologista kehittymistä lapsesta aikuiseksi. Varhaismurrosiän laukaisevat hormonaaliset muutokset, jotka aloittavat fyysiset ja psyykkiset muutokset kohti aikuisuutta. Pituuskasvu kiihtyy, rinnat alkavat kasvaa ja seksuaalisuus alkaa kiinnostaa. Nuori etsii tietoa ja on kiinnostunut asioista. Nuoret myös luovat uusia suhteita ihastuksiinsa ja tutustuvat toisiinsa varovaisesti. Murrosikä eroaa varhaismurrosiästä siten, että genitaalit ja karvoitus alkavat kehittyä. Erityisesti poikien kehitys kiihtyy tuoden mukanaan kasvupyrähdyksen, äänen madaltumisen ja ensimmäiset siemensyöksyt. Tyttöjen kuukautiset alkavat 12 ikävuoden molemmin puolin. Ajatus seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta minäkuvasta kehittyy, jolloin nuoret alkavat ajatella, että seksi on heille mahdollista. (WHO, 2010, 26-27.)

Ensirakkaudet liittyvät usein vahvasti murrosikään ja nuoret solmivat seurustelusuhteita. Murrosikään liittyy myös paljon epävarmuutta ja vertailua toisiin ikätovereihin. Masturbaatio ja itsensä hyväily on tärkeää, koska niin nuori oppii mikä juuri hänestä tuntuu hyvälle. Myöskin petting eli hyväily toisen kanssa voi olla ajankohtaista. Itsenäistyminen alkaa 16–18-vuotiailla ja heidän seksuaalinen suuntautumisensa alkaa selkeytyä. Seksuaaliset kokemukset lisääntyvät ja he oppivat vuorovaikutusta suhteissa. (WHO 2010, 26-27.)

WHO:n Seksuaalikasvatuksen standardeissa (2010) on annettu suosituksia seksuaalikasvatukseen ikätasoin, jossa mainitaan pääaiheet ja syventävät osiot. Pääaiheita 12-15-vuotiaille ovat ihmiskeho ja sen kehitys, sekä hedelmällisyys ja lisääntyminen. (WHO 2010,48.) Nuoren tulee saada tietoa murrosiän tuomista muutoksista kehossaan muun muassa rintojen kasvusta, karvoituksesta, pituuskasvusta, äänenmurroksesta ja siemensyöksyistä (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 87).

On tärkeää oppia, kuinka oma keho toimii ja mitä tulevat muutokset ovat. Mitä kuukautiset ovat ja miksi ne alkavat. On hyvä ottaa puheeksi, että kehon muutokset voivat aiheuttaa erilaisia tunteita ja niistä saa puhua. Lisäksi keskusteluun tulisi ottaa erilaiset syömishäiriöt, kehonkuva, kehojen erilaisuus, ehkäisy ja erilaiset vanhemmuuteen ja perhemuotoihin liittyvät asiat, henkilökohtainen hygienia, seksuaalisuus, ihmis- ja seurustelusuhteet. Ammattilaisen on hyvä valmistautua mahdollisiin kysymyksiin ja huomioida se, että keskustelu tai kasvatustilanne ei aina tuota tulosta tai ole hedelmällinen. (WHO 2010, 48.)

Seksuaalikasvatuksen standardeissa 15-vuotta täyttäneille suositellaan syventynyttä tietoa, jos voidaan olettaa, että yllä mainitut asiat ovat nuorelle tuttuja. Syvennetään siis jo opittua ja ollaan valmiita siirtymään eteenpäin. Teemat ovat samoja kuin yllä, mutta etenevät. Seksi ja seurustelusuhteet tulevat entistä enemmän ajankohtaiseksi. (WHO 2010, 52.)

### 3.2 Ihmissuhteet ja seksi

Nuoret aloittavat vanhemmistaan irrottautumisen heti varhaismurrosikäisenä. Irrottautuminen tapahtuu pikkuhiljaa, kun nuori itsenäistyy. Tämä tapahtuu siksi, koska seksuaalisuus ja

itsenäistymisen tarve heräävät. Kun nuori ei tarvitse vanhempiaan enää samalla tavalla kuin lapsuudessa, ajautuu hän tietynlaiseen yksinäisyyteen. Vanhempien tilalle saapuvat kaverit, joihin nuori turvautuu ja tukeutuu. Ryhmään kuulumisen on tärkeä osa nuoruutta ja kehityksellistä välivaihetta. (Aalberg & Siimes 2010, 72-73.)

Ihmissuhteet ja niiden luominen on tärkeä osa kasvamista aikuisuuteen. Nuoret luovat tärkeitä ihmissuhteita verrattain nopeasti. Seurustelukumppanin löytyminen vahvistaa minäkuvaa ja tuo tunteen, että juuri minä kelpaan toiselle. Huomion arvoista on, että nuorten seurustelusuhteet vastaavat lähinnä omiin kehitystarpeisiin eivätkä ne ole niin tasa-arvoisia kuin aikuisilla. Kaveripiiri vaikuttaa seurustelusuhteiden luomiseen ja hyväksyntään, mutta voi aiheuttaa myös paineita. Seurustelun voi ottaa puheeksi esimerkiksi ryhmäkeskustelussa avaten puheen kevyesti. (Bildjuskin & Malmberg 2000.)

Nuoren kertoessa ihastuksestaan aikuisen tulisi kuunnella ja arvostaa nuoren kertomaa, vaikka olisikin ihastuksen kohteesta eri mieltä. Ihastumisen kohteen hyvyden ja turvallisuuden arvioimiseen voi antaa vinkkejä ja niitä voidaan yhdessä pohtia. Tunteiden ilmaisuun kannattaa rohkaista ja pitää kunnianosoituksena sitä, kun nuori tuo esille ajatukset ihastuksestaan. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

Rinkinen (2012) mainitsee tekemässään Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa tutkimuksessa, että nuoret olivat kiinnostuneita kelpaamisestaan seurustelukumppaniksi ja siitä kuinka he voisivat tehdä aloitteen. Nuoret kuvasivat aloitteen tekemisen hankaluutta ja sitä, että kontaktin ottaminen tuotti hankaluuksia. Lisäksi itse seurustelusta nuoret halusivat tietää, kuinka se käytännössä tapahtuu, eli toivoivat suoria toimintaohjeita aikuisilta. (Rinkinen 2012.)

Nuoren tulee saada tietoa siitä, että on jokaisen oma henkilökohtainen päätös alkaa harrastamaan seksiä eikä sitä tule tehdä painostuksen alaisena. Jokaisella on oikeus kieltäytyä seksuaalisesta kanssakäymisestä. Seksistä puhuminen voi tuntua haasteelliselle, mutta suora ja avoin viestintä on avainasemassa. (WHO 2010, 48.) On tärkeää painottaa, että seksi ei ole vain yhdyntää ja jokaisella on oikeus omaan seksuaalisuuteensa. Myönteinen suhtautuminen seksuaalisuuteen ja sen erilaisiin muotoihin tukevat minäkuvan vahvistumista. Positiivinen suhtautuminen on tärkeää, mutta 15-vuotta täyttäneille voidaan puhua myös seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä vaaroista sekä ongelmista. Keskustelussa voidaan tuoda esiin erilaiset seksitaudit, niiltä suojautuminen, epätoivotut raskaudet, abortti ja seksi kaupankäynnin välineenä. Näillä asioilla luodaan pohja seksuaaliterveyden vahvistumiselle. (WHO 2010, 52.)

Rakastelun tullessa ajankohtaiseksi voi nuorelle kertoa, että seksissä tärkeintä on vapaaehtoisuus, hauskuus ja nautinto. Mitään ei ole pakko tehdä, jos ei halua tai on epävarma. Ehkäisyn käytöstä ja sukupuolitautilien ehkäisystä on hyvä muistuttaa ja ehkäisyvälineitä tulisi olla saatavilla. Kokemuksia ei ole tarpeellista udella vaan nuoren itsenäisyyttä ja yksityisyyttä tulisi kunnioittaa. Myöskään omia kokemuksia seksistä tai kiihottumisesta ei tulisi esittää. Ohjaajan kieltäytyessä kertomasta omia kokemuksiaan hän viestittää nuorelle, ettei yksityisasiota tarvitse jakaa ja kertomatta jättämisellä

kunnioitetaan myös seurustelukumppania. Jos nuori tarvitsee tukea, on kasvattajan kuitenkin hyvä olla saatavilla. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019.)

### 3.3 Sukupuoli ja sukupuolen moninaisuus

Ihmisen sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen ovat monitasoisia käsitteitä, mutta pohjautuvat yksilön omaan kokemukseen itsestään. Minäkuvan vahva rakentuminen lapsesta saakka auttaa identiteetin löytymisessä. Sukupuolesta puhuttaessa on tärkeää tulla hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on. Ammattilaisella on oltava riittävä tieto, jotta nuoria voidaan tukea sukupuolen kokemuksessa sekä siitä mahdollisesti aiheutuviissa ristiriitaisissa tunteissa. Ammattilaisen olisi hyvä tutustua monitasoisiin määritelmiin avoimesti jättäen tilaa myös määrittämättömälle seksuaalisuuden suuntaukselle tai sukupuolen kokemukselle. (Tuovinen ym. 2011, 14–15.)

Sukupuoli on osa ihmistä ja oma henkilökohtainen kokemus. Identiteetti vastaa kysymykseen ”kuka minä olen”. Sukupuoli jakaantuu kahteen tasoon: sosiaaliseen ja persoonalliseen kokemukseen. Sosiaalinen kokemus sukupuolesta määrittää omaa kokemusta siitä, mihin ihmisryhmään kuulutaan. Kun taas persoonallinen on oma kokemus sukupuolesta. Kumpikaan näistä ei saa sekoittua sen kanssa, mihin ryhmään muut ajattelevat toisen sijoittuvan. (Tuovinen ym. 2011, 14.)

Seta (2018) esittää internetsivullaan sukupuolesta määritelmän, jonka mukaan

Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo. Sukupuolia eivät siis ole vain mies ja nainen, vaan ihminen voi olla molempia yhtä aikaa, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Joillakin taas ei ole sukupuolta lainkaan.

Sukupuolen kokemus liittyy tiiviisti fyysisiin ominaisuuksiin ja psyykkiseen kokemukseen. Suomessa toistaiseksi jaetaan ihmiset ainoastaan kahdeksi sukupuoleksi sen perusteella kumpaanko sukupuoleen lapsi syntyy, vaikkakin on mahdollista syntyä intersukupuoliseksi, jolloin sukupuolta ei voida määrittää. (THL 2020.) Sukupuolivähemmistöihin kuuluu paljon ihmisiä kaikista yhteiskuntaluokista, ikäryhmistä ja etnisistä taustoista. Kohdussa ihminen käy lävitse useita tärkeitä kehitysvaiheita, jotka muovaavat ihmistä tyttö- tai poika sukupuoliseksi. Kaikilla ihmisillä on feminiininen ja maskuliininen puoli, mutta niiden kokeminen on eri yksilöillä erilaista, eikä kukaan ulkopuolinen voi vaikuttaa sen kokemukseen. (Huuska 2017.)

Murrosikäinen tunnustelee kehonkuvaansa ja sukupuoltaan. Nuoret ilmentävät itseään erilaisilla keinoilla, kuten pukeutumisella. On tärkeää kokea itsensä hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on. Muutokset kehossa voivat tuntua jännittäviltä tai kielteisiltä. Kielteinen kokemus voi syntyä, mikäli sukupuolen kokemus on eri kuin syntymässä määritelty. Nuorelle tulisi antaa tilaa sukupuolensa tutkimiseen ja sen kokemiseen. Nuori saa itse määrätä pukeutumisestaan ja esimerkiksi siitä mitä nimeä hänestä käytetään. Sukupuolen määrittämisessä ei koskaan ole kiire, vaan asian tulee mennä nuorelle sopivalla vauhdilla ja hänen toiveidensa mukaisesti. (MLL 2020.)

Seksuaalinen suuntautuminen kuvastaa sitä mihin sukupuoleen kiinnostuminen suuntautuu. Persoonallinen ja sosiaalinen identiteetti muotoutuvat lapsuudesta saakka. Lapsi rakentaa



identiteettiään omien tuntemuksiensa pohjalta, opituista asenteista, kaveripiiristä saamistaan kokemuksista ja tunteista. Siihen vaikuttavat myös vahvasti eri ikäpolvilta saadut tiedot ja uskontojen asettamat normit. Nykyaikana seksuaalisen suuntautumisen kokeminen on helpottunut, koska nuorella on mahdollisuus vertaistukeen internetin välityksellä ja esimerkiksi homoseksuaalisuus on kasvavissa määrin hyväksyttyä ja esillä valtamedioissa. (Tuovinen ym. 2011, 17.)

### 3.4 Seksuaalinen kaltoinkohtelu ja turvataidot

Lapsen rajoja loukkaavia seksuaalisen hyväksikäytön muotoja on paljon enemmän kuin ainoastaan seksiin pakottaminen. Seksuaalista hyväksikäyttöä on myös tirkistely, seksisävytteiset puheet lapselle, sukupuolielinten paljastaminen ja niiden koskettelu lapsen edessä, seksuaalisten valokuvien ottaminen tai näyttäminen lapselle, koskettelu, suutelu, sukupuolielimien hinkkaaminen lasta vasten ja kaikki toiminta mikä on seksisävytteistä ja kohdistuu lapseen. (Sanderson 2002, 4-5.)

Seksuaalisen kaltoinkohtelun arkaluontoisuus hankaloittaa ilmiön määrän arvioimista. Seksuaalisesti hyväksikäytetyt nuoret arastelevat hyväksikäytöstä kertomista ja avun hakemista. (Brusila, Hyvärinen, Kallio, Porras & Sandberg 2009, 53.) Tilastokeskuksen 2019 tekemän selvityksen mukaan lasten seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli viranomaisten tietoon 30 % enemmän vuoden 2019 ensimmäisellä vuosineljänneksellä kuin vuonna 2018 vastaavana aikana. Uusimman 2020 tehdyn ennakkotiedon mukaan tulleita tapauksia tammi-kesäkuussa vuonna 2018 oli 622, vuonna 2019 tapauksia oli 830 ja vuonna 2020 tapauksia oli 806. (Suomen virallinen tilasto (SVT) 2020). Viranomaisten tietoon tulleet rikokset eivät kuitenkaan anna tarkkaa käsitystä siitä, kuinka paljon lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia on todellisuudessa tapahtunut.

Seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä rajoista sekä seksuaaliväkivaltatietoudesta keskustelu toimii väkivaltaa ennaltaehkäisevänä keinona (Hannila 2020). Nuoren elämään kuuluu kyseenalaistaminen, kokeilemisen halu ja rajojen etsiskely, mutta oikea tieto auttaa suojaamaan nuorta. Nuoren kanssa on hyvä puhua seksuaalisesta kunnioituksesta itseä sekä muita kohtaan sekä siitä, kuinka lait määrittävät seksuaalirikokset ja niiden seuraukset. Rajattomassa ympäristössä kasvatettu nuori saattaa liian aikaisin altistua muun muassa pornolle, ahdistelulle, koskettelulle tai sopimattomalle kommentoinnille ja suhtautua niihin itseään kunnioittamattomasti, kun taas liialliseen kiltteyteen kasvatetulla nuorella ei välttämättä ole riittäviä keinoja ja uskallusta kyseenalaistaa toisen tarkoitusperää. (Brusila ym. 2009, 30–31.)

Riikka Ikonen ja Nina Halme tutkimuksessaan Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta (2018) selvittävät perusopetuksen 4.- ja 5-luokkalaisten sekä 8.- ja 9-luokkalaisten kokemia seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia kouluterveyskyselyn 2017 pohjalta. Tutkimuksessa päälöydöksinä huomattiin, että seksuaalinen häirintä on huomattavasti seksuaalista väkivaltaa yleisempää. Lisäksi kuluneen 12 kuukauden aikana harvempi kuin joka kymmenes perusopetuksen 4.- ja 5-luokkaa käyvä lapsi on kokenut seksuaalista häirintää. Perusopetuksen 8.- ja 9-luokkalaisista sekä toisen asteen opiskelijoiden seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli noin joka viidennellä ja tytöt kokevat seksuaalista häirintää poikia huomattavasti yleisemmin. (Ikonen & Halme 2017, 1.)

Nuorten kanssa työskentelevät saattavat yllättäenkin joutua tilanteeseen, missä nuori kertoo seksuaalisesta kaltoinkohtelusta. Kohtaamisen onnistuminen rohkaisee nuorta jakamaan myöhemminkin ajatuksiaan. On tärkeää saada nuorelle nopeasti tukea tilanteesta ylipääsyyn. Ammattilaisella, jolle nuori avautuu, on vastuu ohjaamisesta jatkohoitoon. (Brusila ym. 2009, 10–11.) Tärkeää on myös muistaa suojaikäraja, joka on 16 vuotta. Kaikenlainen seksuaalinen toiminta alle 16-vuotiaan kanssa on laissa tuomittavaa, vaikka nuori olisi itse siihen suostunut. Poikkeuksena ainoastaan samanikäisten tai samalla henkisellä tasolla olevien suhteet. (Väestöliitto.)

Turvataitojen neuvominen ja ohjaus on tärkeä osa seksuaalikasvatusta, millä pyritään ennaltaehkäisemään seksuaalista kaltoinkohtelua, pahoinpitelyä sekä häirintää (Aaltonen 2012). Huostaanotetuilla nuorilla on suurempi riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi, joten seksuaalikasvatuksen merkitys korostuu heidän kohdallaan (Väestöliitto). Nuorilla on oikeus väkivallattomaan ja hyväksikäyttömään elämään. Turvataitokasvatuksen tarkoitus on lisätä tietoa seksuaalioikeuksista sekä tukea nuoren omia voimavaroja ja tunteita. Omien rajojen lisäksi nuoren on opittava kunnioittamaan myös muiden rajoja. Turvataitokasvatuksen ei tulisi koskaan perustua pelotteluun. Nuorelle paras turvataitokasvattaja on ennestään tuttu aikuinen. (Aaltonen 2012.)

Turvataitoja opeteltaessa on otettava huomioon myöskin ikätasoisuus. Nuorille, jotka ovat 12 – 15-vuotiaita, opetetaan, kuinka omia toiveita, tarpeita ja rajoja ilmaistaan sekä kunnioitetaan muiden tarpeita, toiveita ja rajoja. Lisäksi opetetaan tekemään järkeviä tietoon perustuvia päätöksiä sekä pyytämään apua sitä tarvittaessa. Nuoria autetaan myös tunnistamaan ja hallitsemaan tilanteet joihin liittyy riskejä. Yli 15-vuotiaita autetaan kehittämään oman arvontuntemusta ja itseluottamusta sekä ilmaisemaan toista kunnioittavasti omat toiveet, tarpeet ja rajat. On tärkeää, että nuori saa tietoa seksuaalioikeuksistaan sekä siitä millainen on normaali parisuhde ja oppii tunnistamaan häirinnän ja väkivallan ilmenemismuotoja. Hälyttävän käytöksen tunnistaminen riittävän aikaisin kumppanissa edesauttaa irrottautumaan parisuhteesta ennen, kun suhteessa edetään väkivaltaan. Nuoren tulisi oppia puolustamaan omia rajojaan, johon kannustaa ilmapiiri, jossa nuori uskaltaa ilmaista mielipiteensä. (Aaltonen 2012.)

Ryhmässä tapahtuvassa turvataitokasvatuksessa käsitellään asiaa ja ajatuksia yleisesti, eikä silloin käsitellä henkilökohtaisia kokemuksia varsinkaan traumaattisista tapahtumista. Tämä kerrotaan ja selvennetään myös ryhmätilanteen aluksi. Jos nuori kuitenkin alkaa ryhmätilanteessa avautua kokemuksestaan, hänen yksityisyyttään suojellakseen keskeytetään hienotunteisesti ja ohjataan nuorta eteenpäin ja palataan asiaan kahden kesken. Nuorta kannustetaan etsimään ratkaisuja, pohtimaan ja oivaltamaan. Tuetaan kriittistä ajattelua ja kuunnellaan sekä hyväksytään nuoren omat näkemykset. (Aaltonen 2012.)

On painotettava, että jokaisella on oikeus puolustaa omia oikeuksiaan ja olla eri mieltä asioista. Jokaisella on oikeus reiluun riiteltyyn ja oman mielipiteensä ilmaisuun. Olisi tärkeää kokea, että itsellä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja päätöksiin, jotka vaikuttavat omaan elämään. Ihmisillä on vapaus omiin valintoihinsa. Erityisesti nuorilla on oikeus tulla kohdatuksi: oikeus aikuiseen, joka kuulee, näkee ja välittää. Heidän on helpompi jakaa rehellisesti kokemuksiaan ympäristössä, joka on avoin, arvostava ja rehellinen. (Aaltonen 2012.)

Erilaiset rajoja ja ihmisoikeuksia puolustavat julisteet yhteisissä tiloissa saattavat madaltaa nuoren kynnystä tulla juttelemaan häiritsevistä asioista. Julisteet tekevät luvallisempaa omien rajojen puolustamisesta sekä puuttumisesta epäasialliseen käytökseen. Visuaaliset ärsykkeet voivat siis toimia hyvinä keskustelun avauksina. (Aaltonen 2012.)

Kaltoinkohtelun sekä seksuaalisten rajojen huomioiminen seksuaalikasvatuksessa antaa nuorelle keinoja poistua pelottavasta tilanteesta ja turvataitojen opettamiseksi on kehitetty kolmivaiheinen malli: Sano EI – Poistu paikalta – Kerro luotettavalle aikuiselle (Kuva 3). Tässä mallissa opetellaan sanomaan jämäkkä ja vakuuttava EI. Nuorelle kerrotaan, että aina epäilyttävästä tilanteesta saa poistua sanomatta sanaakaan, eikä siihen tarvita kenenkään lupaa tai suostumusta. Kehotetaan nuorta myös kertomaan tämän kaltaisesta tilanteesta luotettavalle aikuiselle, vaikka tilanne olisi jo ohi. (Väestöliitto.) Aikuisena nuorta tulisi kiittää luottamuksesta hänen kertoessaan tilanteesta ja kehua, jos nuori on uskaltanut rohkeasti kuunnella itseään ja toiminut oikein tilanteessa katsomallaan tavalla. (Aaltonen 2012.)



Kuva 3. Turvataitojen kolmivaiheinen malli (Väestöliitto)

#### 4 KASVUNRANTA TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Nuortenkodit toimivat sijaishuollon sijoituspaikkoina, kun nuori ei voi asua kotona. Nuortenkoteihin sijoitetut lapset asuvat lastensuojelulaitoksissa, jossa heille turvataan turvallinen kasvuympäristö. Turvallisuus ja rutiinit ovat tärkeässä osassa, kun lapsi opettelee arkea. Päivärytmi auttaa arjen sujuvuutta ja luo pohjan myöhemmälle elämälle. Nuortenkodeissa lapsilla on mahdollisuus harrastaa ja olla osa yhteisöä, esimerkiksi koti-illoissa. Lapsen vanhemmat toimivat yhteistyössä nuortenkotien työntekijöiden kanssa ja lapsilla on esimerkiksi mahdollisuus käydä kotilomilla. Lapsen perhe, lapsi ja oma ohjaaja tekevät lapselle yhteiset tavoitteet ja suunnitelman, jonka perusteella kaikki toimivat (THL.)

Tämän kehittämistyön tilaaja on Kuopion alueella ja lähikunnissa toimiva Kasvunpolku Oy, joka tuottaa erilaisia lapsiperhe- ja lastensuojelupalveluita. Arvoikseen yritys summaa toimintojensa laadun, eettisyyden, tavoitteellisuuden, suunnitelmallisuuden ja asiakaslähtöisyyden. Yrityksellä on eri toimipisteitä Kuopion ympäristössä ja tämä työ on erityisesti kohdennettu Nuortenkoti Kasvunrannan pitkäaikais- kuntoutusosastolle, jossa 12 – 17-vuotiaat nuoret asuvat pidempiaikaisesti. Kasvunrannassa toimii myös vastaanotto-osasto, joka on erikoistunut kriisi- ja arviointityöskentelyyn. Vastaanotto-osasto tarjoaa lyhytaikaisia palveluita nuorille, joten kehitystyö ei varsinaisesti tue lyhytaikaista asiakkuutta (Kasvunpolku Oy 2019.)

Kehittämistyöhön haastateltiin Kasvunrannan työntekijää, joka toimii tämän työn ohjaajana tilaajan puolelta. Kysyttäessä nuortenkodin seksuaalikasvatuksen nykytilasta, kerrottiin, että seksuaalikasvatusta toteutetaan, mutta ei järjestäytyneesti. Usein voi kuitenkin jäädä huomiotta, että nuoren haasteet voivat kummuta seksuaalisuuden ongelmista. Nuorilla voi olla lapsuudessaan kokemuksia, jolloin he ovat joutuneet näkemään seksuaalisia asioita, jotka eivät ole olleet hyväksi sen hetkisellem kehitysvaiheelle. Työntekijöiden haasteiksi summattiin puheeksi ottaminen silloin, kun ei ole tiedossa, että lapsella on taustalla ongelmia seksuaalisessa kehityksessä. Työntekijät eivät välttämättä osaa mennä aiheessa pintaa syvemmälle, ellei nuori itse avaa keskustelua tai asiat eivät ole tiedossa esimerkiksi sosiaalitoimen puolelta. (Cabuk 2020.)

Omassa työssään haastateltu toteuttaa seksuaalikasvatusta kyselemällä, puhumalla avoimesti ja etsimällä ratkaisuja seksuaalisuuden ongelmiin. Herkällä korvalla kuuntelu ja suora puhe asioiden oikeilla nimillä, on auttanut aktiivisen seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Työssä tulee huomioida seksuaalioikeuksien julistus, jotta työntekijät ymmärtäisivät, että ne ovat yhtäläiset ihmisoikeuksien kanssa. Seksuaalisuus kuuluu jokaiselle ja jokaiseen ikävaiheeseen, mutta se ilmenee eri tavoin. Työntekijöiden tuki ja ymmärrys seksuaalioikeuksista, tulee tukemaan nuoren kypsymistä omanlaisekseen yksilöksi. Aikuisen tuki nuoren kehittämisessä, on erittäin tärkeää. (Cabuk 2020.)

Nuortenkodin nuorilla voi olla elämässään ongelmia esimerkiksi mielenterveydessä ja tällöin on mahdollista, että seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus jää näiden asioiden varjoon. Usein myös elämässä on ristiriitaisia ihmissuhteita, sekä epävarmuutta omasta itsestään. Tällöin oma identiteetti voi rakentua johonkin muuhun ihmiseen, esimerkiksi seurustelukumppaniin. Tällöin oma minuus ja seksuaalisuus rakentuu toisen ihmisen ympärille. Mahdollisesti purkautuva ihmissuhde voi romahduttaa nuoren elämän, kun oma identiteetti katoaa. (Cabuk 2020).

Seksuaalisuuden kulttuurieroista kysyttäessä kerrottiin, että ne ovat vahvasti nähtävissä. Asiakkaita on monista eri kulttuureista, niin Suomesta, kuin ulkomailtakin. Esimerkiksi romanikulttuuri, jossa nuorille ei puhuta murrosikäisen kehityksestä tai seksuaalisuudesta. Puhumattomuus voi aiheuttaa nuorelle hämmennystä. Esimerkiksi kuukautisten alkaminen voi tulla nuorelle epämieluisana yllätyksenä, mikäli aihetta ei ole käyty lävitse aikuisen tuella. Haastateltu ohjaaja näkee työssään myös tilanteita, joissa murrosikää ei uskalleta ottaa puheeksi riittävän aikaisin. Yleisesti ajateltuna ollaan jo myöhässä, mikäli murrosiästä aletaan puhua, kun se on jo alkanut. Puheeksi ottaminen ennen kehollisia muutoksia, tukee nuorta ymmärtämään omaa kehoaan. Seksuaalikasvatuksessa asiat tulee ottaa esille ikätasoisuus huomioiden. (Cabuk 2020.)

Seksuaalikasvatus on pääsääntöisesti otettu vastaa hyvin. Nuoria on tuettu tuomaan esille asioita ilman pelkoa tuomitsemisesta. Taustalla voi olla esimerkiksi useita irtosuhteita tai abortti. On tärkeää tulla kuulluksi ja ymmärretyksi juuri omana itsenään. Avoin ilmapiiri kasvattajan ja nuoren välillä, antaa turvallisen suunnan elämälle. Ohjaaja ei ole vielä työssään kohdannut muun sukupuolisia nuoria, mutta kertoo, että jokaisella työntekijällä tulee olla tietoperusta tällaisista asioista. Ympäröivä yhteiskunta on menossa siihen suuntaan, että kaikilla on enemmän mahdollisuuksia olla omia itsejään. (Cabuk 2020.)

Seksuaalikasvatusta voidaan toteuttaa ryhmä- tai yksilömuodossa. Nuoret voivat ryhmissä esittää kysymyksiä ja mahdollisesti käydä asioita läpi myös huumorin keinoin, jolloin asiat tuntuvat kevyemmiltä. Seksuaalikasvatuksen keinot toimivat jokaiselle eri tavoin. Ideaalitulanteeksi summattiin, että asioita käsiteltäisiin sekä ryhmässä että yksilötasolla. Haastavinta nuorten kodilla seksuaalikasvatuksessa voi olla se, että asiakassuhde on tuore tai oikeanlaista hetkeä ei tunnu löytyvän. Kuitenkin aikuisen olisi pystyttävä luomaan nuorelle tunne, että kysymyksiä ja tuntojaan saa kertoa koska vaan, eikä huonoa hetkeä ole. (Cabuk 2020.)

#### 4.1 Kasvunrannan erityisosaaminen

Nuorten koti Kasvunrannassa toimitaan kiintymyskeskeisen ajattelu- ja kasvatusmallin pohjalta (Kasvunpolku Oy 2019). Tässä mallissa on tarkoitus luoda lapselle tai nuorelle stabiili ympäristö, jossa hänellä on yksi tai useampi kiintymyssuhde aikuisiin. Tällainen voi esimerkiksi olla nuoren ja omaohjaajan välillä. Nuorelle luodaan tilanne, joka tukee turvan ja pysyvyyden tarvetta. Ohjaajat ovat aikuisia ihmisiä, jotka antavat tilaa erilaisille tunteille ja tukevat tunteiden tuntemisessa sekä niiden käsittelyssä. Ideaalitulanteessa siis aikuinen vastaa lapsen turvan tarpeisiin, luo pysyvyyttä arkeen ja auttaa ymmärtämään, kokemaan ja sanoittamaan kaikkia tunteita. (Terveyskirjasto 2004.)

Nuorten koti Kasvunrannassa nuorille tarjotaan toiminnallinen arki yhteisönä tukien arjen taitoja. Toiminnallisella arjella tarkoitetaan sitä, että nuoria osallistetaan arjen toimintoihin. Jokainen osallistuu vuorollaan esimerkiksi ruuanlaittoon ja tilojen ylläpitoon. Yhteisöllisyys näkyy arjessa yhteisinä aikatauluina, tekemisinä ja nuorten palaverina, joissa heillä on mahdollisuus vaikuttaa yhteisiin heitä koskeviin asioihin. Arjen taitoja opetellaan esimerkiksi sisustamalla omaa huonetta tai pesemällä omia pyykkejä. (Hinkkala 2020.)

Yritys käyttää vahvasti neuropsykiatrista osaamista ja valmentamista osana kasvatustyötä (Kasvunpolku Oy 2019). Neuropsykiatrisella valmentamisella pyritään esimerkiksi ongelmakeskeisestä ajattelusta ratkaisu- ja voimavarakeskeiseen toimintaan. Arjen ongelmia lievennetään tilanteissa, joissa neuropsykiatriset oireet haittaavat toimintakykyä. Neuropsykiatrinen valmentaja toteuttaa yhdessä asiakkaan kanssa suunnitelman ja tavoitteet, antaa palautetta edistymisestä ja tukee onnistumisessa. Neuropsykiatrista osaamista voidaan laajasti käyttää esimerkiksi ADHD:n ja autismitukimuotona. (Neuropsykiatrinen valmennus: Käypä hoito -suositus 2019.)

#### 4.2 Kasvunrannan toimintaympäristöä koskevat asetukset

Yhdistyneet kansakunnat määrittivät vuonna 1989 lastenoikeuksien yleissopimuksen, joka laajensi ja tarkensi lasten ihmisoikeuksia. Elisabeth Tigerstedt-Tähnelä toteaa lapsen oikeuksien sopimuksen käsitteellisen esipuheessaan, että karkeasti ottaen yleissopimus loi kolmikantasuhteen lapsen, perheen ja valtion välillä, jossa lapsella on oikeudet, vanhemmilla/hoitajilla vastuu ja valtiolla/kunnalla velvollisuuksia. (UNICEF 2011, 5.)

Lasten oikeuksissa huomioidaan se, että jokaisella nuorella on oikeus saada kehityksensä mukaista tietoa, jota hän tarvitsee ja joka valmistaa häntä itsenäisyyteen. Nuorella on oltava saatavilla informaatiota koulussa ja sen ulkopuolella. Aikuinen ei saa estää tai muutoin omilla asenteillaan vääristää nuorelle annettavaa tietoa, vaan tiedon on oltava ajankohtaista ja oikeaa.

Seksuaalikasvatusta ajatellen, nuorella on siis oikeus saada tietoa turvallisesta ja terveellisestä sosiaalisesta ja seksuaalisesta kanssakäymisestä (UNICEF 2011, 169–171).

Lastensuojelulaitoksissa nuorista laillisesti vastuussa olevat aikuiset vastaavat oikean tiedon antamisesta, ohjaamisesta ja suunnan näyttämisestä. Jokaiselle nuorelle on taattava yksityisyys ja luotettava kanssakäyminen, tukien kehittyviä valmiuksia. Negatiiviset ympäristötekijät lisäävät nuorten haavoittuvuutta kaikilla elämän osa-alueilla, joten riittävällä tiedon annolla on suuri merkitys kehitykseen. Terveyspalveluiden on oltava helposti saatavilla ja käytettävissä.

Perusterveydenhuollon on tarjottava nuorille suunnattuja seksuaali- ja lisääntymisterveyden palveluja. (UNICEF 2011, 278–279.)

Nuortenkotien Kasvunranta toimii tarjoten lastensuojelun sijaishuollon palveluita huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille nuorille, sekä avohuollon tukitoimia, jotka eivät liity sijaishuoltoon. Lastensuojelulaki määrittää ja turvaa lapsen oikeudet. Avohuollon tukitoimia voivat olla esimerkiksi tukihenkilö, neuropsykiatrinen valmentaja tai tukiperhe. Sijaishuolto tarkoittaa, että nuori irrotetaan perheestä sijaishuollon paikkaan kiireellisenä sijoituksena, avohuollon tukitoimena tai huostaanoton kautta. Huostaanotto on äärimmäinen toimenpide, jolloin vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta siirtyy viranomaisille. Sijaishuoltoon päädytään, mikäli lasta ja hänen kehitystään uhkaa vaara tai hän on itselleen vaaraksi omalla toiminnallaan (Lastensuojelulaki 2007/417, 1, 34, 36, 37, 45.)

Lastensuojelulaki ei ole tulkittavissa yksiselitteisesti, mutta siinä on tarkoin määritelty lapsen asema. Kun lapsi päätetään sijoittaa lastensuojelulaitokseen, on hänellä oikeus turvallisiin aikuisiin, jotka tukevat kasvua. Lastensuojelulaki ottaa kantaa lastensuojelulaitoksen henkilöstön määrään ja

laatuun. Laitoksen on taattava riittävä määrä työntekijöitä suhteessa lasten määrään. Lisäksi työntekijöille on laissa asetettu sosiaalihuollon työntekijöiden kelpoisuusvaatimukset, joka on vaativissa kasvatusta- ja hoitotehtävissä esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. (Räty 2010, 418–419.)

Lastensuojelulaitosten laatua arvioidaan ja valvotaan. Laatua määrittävät riittävä henkilöstö, henkilöstön jatkuva kouluttaminen, tilat, lasten ja työntekijöiden määrä ja toiminnallinen kokonaisuus. Samaan asuinryhmään tulisi sijoittaa enimmillään seitsemän lasta ja suurempaan asuinyksiköitä sisältävään yksikköön enintään 24 lasta. Lastensuojelulaitoksen toiminnan olisi oltava lapsilähtöistä ja tarpeisiin vastaava, sekä mukautuvaa. Laitoshuollon on pystyttävä vastaamaan lapsen sosiaalisiin, fyysisiin ja psyykkisiin tarpeisiin. (Räty 2010, 414–415.)

## 5 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Työn tarkoituksena oli tuottaa 10-kohdan ohje nuortenkodin seksuaalikasvatuksen tueksi. Ohje on tarkoitettu sijoittamaan jokaisen nuoren omaan kansioon, jotta pystytään seuraamaan mitä asioita seksuaalikasvatuksesta on kunkin nuoren kohdalla käyty läpi. Kehittämistyön tavoitteena oli saada valmiiksi helppokäyttöinen ja selkeä ohje ohjaajien arjen työn tueksi, joka mahdollistaisi seksuaalikasvatuksen arjessa. Kehittämistyössä pyrittiin siihen, että teoretieto olisi mahdollisimman helposti löydettävissä, jotta työntekijät voisivat hyödyntää sitä ohjeen tukena esimerkiksi tarvitessaan lisää tietoa.

Tuotoksessa tarkoitus ei ollut enää syventyä laajasti seksuaalikasvatukseen, vaan sen ydin on tukea työntekijää seksuaalikasvatuksen käytännön toteuttamisessa. Tarkoitus on, että työntekijän katsoessa kehittämistyön lopputuotosta, piirtyy mieleen kuva mitä nuorelle kerrotaan ja missä järjestyksessä. Tuotoksen rinnalla on teoriaosuus laajempaa syventymistä varten.



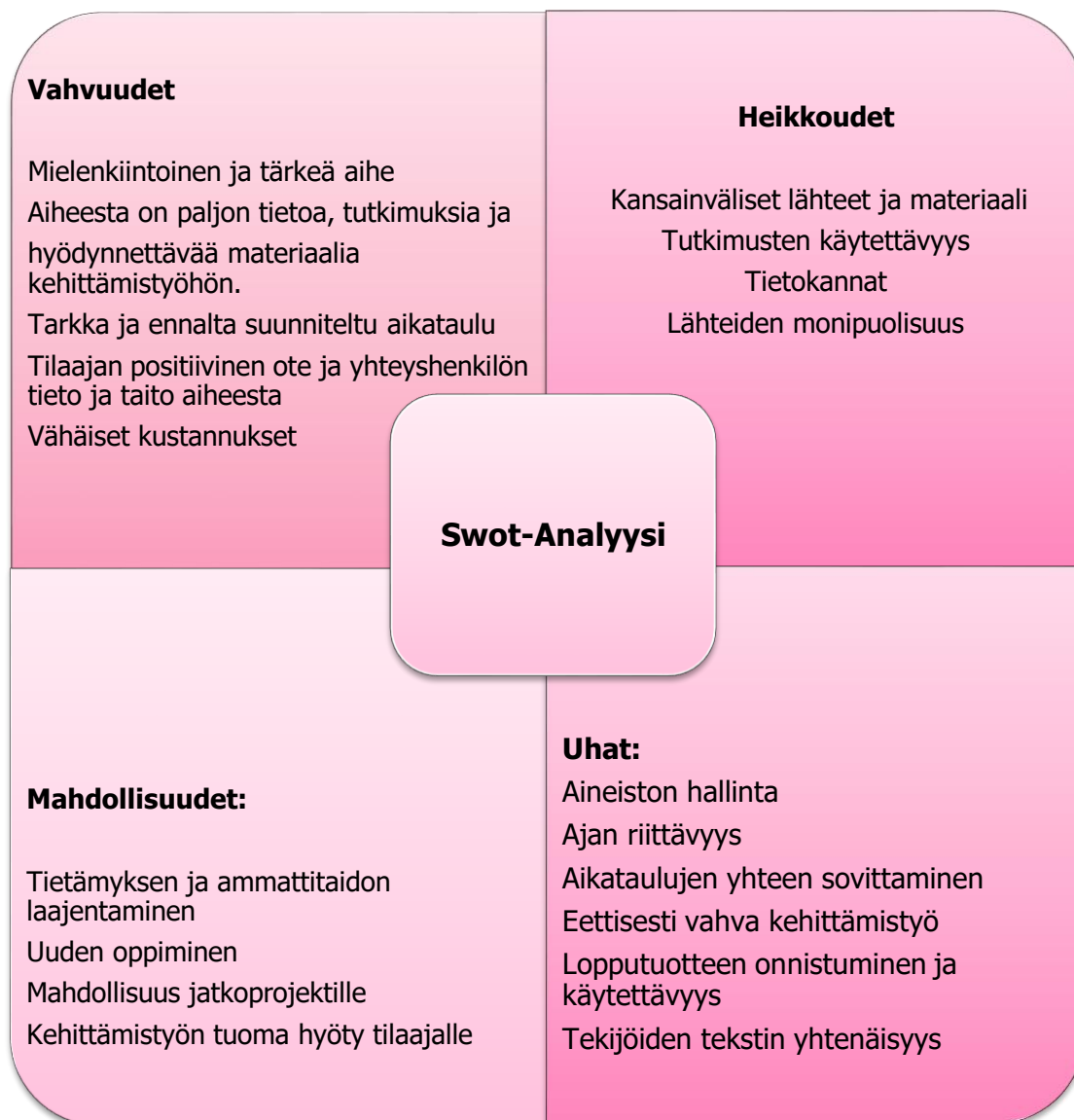
## 6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Kehittämistyön aihe valittiin hyvän kehittämistyön aiheen kriteerejä silmällä pitäen. Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan hyvä kehittämistyön aihe on sellainen, jonka avulla syvennetään tietoja ja taitoja itseä kiinnostavasta aiheesta alalla, joka auttaa yhteyksien luomisessa työelämään sekä on ideoitu koulutusohjelman opinnoista (Vilka & Airaksinen 2003, 16). Yksi tämän kehittämistyön tavoitteista onkin ollut jo aihetta valittaessa saada täytettyä nämä edellä mainitut kriteerit.

Kehittämistyössä keskityttiin 12–17-vuotiaisiin nuoriin ja varhaislapsuus jätettiin työn ulkopuolelle. Aluksi avattiin seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta yleisesti. Sen jälkeen kehityksen ikävaiheita ja niihin linkittyviä seksuaalikasvatuksen teemoja. Lisäksi pureuduttiin huostaanottoon ja sijaishuoltoon, siitä näkökulmasta kuinka työntekijä linkittyy lapsen tai nuoren arkeen ammattikasvattajana. Teoriaosuuden lopussa avattiin vielä lasten oikeuksien yleissopimusta ja seksuaalioikeuksien julistusta. Kyseessä olevat nuoret ovat voineet elämässään kohdata myös kaltoinkohtelua, joten teemaa avattiin kaltoinkohtelun vaikutuksista myöhempään elämään sekä sitä, kuinka kasvattajan on huomioitava asia työssään.

Teoria osuuden ohella kehitettiin 10-kohdan ohje seksuaalikasvatuksen vähimmäistaitojen toteuttamiseksi nuortenkodissa. Työn tilaajan toiveet kymmenkohtaiseen ohjeeseen olivat selkeät. Ohjeen pitäisi olla maksimissaan kaksi sivuinen, helppo käyttöinen ja käytännönläheinen. Tilaaja koki turhaksi sen, että lopputuotteessa avattaisiin seksuaalikasvatusta yksityiskohtaisesti. Teemat tuotaisiin esiin asiasanoina ottaen huomioon ikätasoisuuden. Yleisesti ohjeen toivottiin sisältävän seksuaalisuuden vähimmäistaidot. Ohje tulisi sijoittumaan jokaisen nuoren kansioon erikseen, jotta voitaisiin seurata seksuaalikasvatuksen toteutumista yksilötasolla. Jokaiselle erilliselle kohdalle toivottiin paikkaa rastille, jotta työntekijä voisi rastittaa nuoren kanssa käydyn kohdan ylitse. Mainittiin myöskin, että kehittämistyön tekijöillä oli lupa olettaa, että työntekijöiden perustiedot seksuaalikasvatuksesta olivat kunnossa ja mikäli eivät olleet, voitiin olettaa, että asioihin perehdyttäisiin. Joko käyttäen opinnäytteen teoriaa tai lähteitä. Lähteitä miettiessä esiin tulivat seksuaalisuuden portaat ja seksuaalioikeuksien julistus. Ulkoasun toivottiin herättävän mielenkiintoa ja olevan selkeä. (Cabuk 2020.)

Työ tehtiin kahden henkilön toimesta, joten molemmille jaettiin omat osionsa. Tiedonhaku toteutettiin yhdessä syyskuun loppuun mennessä. Kehittämistyötä ohjaavan opettajan kanssa tavattiin syyskuussa ja keskusteltiin aiheesta. Lisäksi Kasvunrantaan oltiin puhelimitse yhteydessä ja saatiin heiltä yhteyshenkilö, jonka puoleen käännyimme lisätietojen tai kysymysten kanssa. Syyskuulle varattiin myös informaation aika, jonka kanssa käytiin läpi tietokantoja sekä hakusanoja. Työtä varten tehtiin myös swot-analyysi, jossa pohdittiin kehittämistyöhön ja sen tekijöihin liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia (Kuva 4).



Kuva 4. Swot-analyysi

## 6.1 Kehittämistyön tiedonhaku ja aineiston hankinta

Syyskuussa 2020 varattiin aika informaattikolle, joka auttoi alkuun tietokantojen käyttämisessä tiedonhaun apuvälineenä. Tietokannoista tuloksia tuli työssä käsitellyistä aiheista kymmeniä, mutta niistä valittiin työssä käytettäväksi sisällöltään parhaiten sopivat. Tietokannoista käytettiin Medicia, terveystietoa ja theseusta. Savonia Finnasta sekä kaupungin kirjaston sivuilta etsittiin saatavilla olevia kirjoja ja e-kirjoja. Tiedonhaku toteutettiin lisäksi etsimällä kirjallisuutta internetistä sekä paikan päältä kirjastosta. Internetissä selattiin ahkerasti THL:n sekä tilastokeskuksen sivuilla etsien kyselyitä ja tutkimuksia seksuaaliterveydestä ja nuorten kokemuksista.

Theseuksessa käytiin katsomassa muiden opiskelijoiden opinnäytetöitä, milloin minkäkin kysymyksen äärellä. Myös työntekijöiltä saatiin tietoa nuorten kodin toiminnasta. Tiedonhaku oli tästä aiheesta melko ongelmaton, sillä kirjallisuutta ja tutkimuksia löytyi melko reilusti. Toisaalta yksityiskohtaisen

tiedon etsiminen tuotti hankaluuksia, kun materiaalia oli paljon saatavilla. Käytetyt tutkimukset esitellään raportointiosuuden lopussa (Liite 2).

## 6.2 Kehittämistyön menetelmä

Tämä kehittämistyö on toiminnallinen, koska kehittämistyön tuotoksena syntyi kymmenen kohdan ohje seksuaalikasvatuksen toteuttamisen avuksi nuortenkodissa (Liite 1). Toinen osa kehittämistyötä on kirjallinen raportti, joka sisältää teoretiedon aiheesta, suunnittelun, toteutuksen sekä pohdinnan.

Toiminnalliseen kehittämistyöhön ei ole välttämätöntä lisätä tutkimuksellista selvitystä, koska tällöin työn määrä voi kasvaa opintopisteisiin nähden liian suureksi (Vilka & Airaksinen 2003).

Tutkimuksellisista menetelmiä tässä työssä ei ole käytetty. Tilaajan yhteyshenkilöä sekä yhtä työntekijää on käytetty henkilökohtaisena tiedonantajana yksityiskohtaisemman tiedon saamiseksi nuortenkodin toiminnasta, seksuaalikasvatuksen nykytilasta sekä tuotoksen tarpeesta.

Kehittämistyössä näiden henkilöiden antamiin tietoihin on myös viitattu ja ne on merkitty lähdeluetteloon "henkilökohtainen tiedonanto".

Tuotoksessa sovelletaan hyvän ohjeen kriteereitä ohjeen tuottamiseksi. Hyvässä ohjeessa olennaista on lukijaa puhutellen käyttää käskymuotoa sekä esittää ohjeet niin, että ne on helppo hahmottaa ja ymmärtää. Ohjeen lukijan tulee ymmärtää, mitä hänen itsensä on tehtävä tavoitteen saavuttamiseksi, mitä muut tekevät ja mikä tapahtuu automaattisesti. Ohjeessa tulee olla myös selvää, miksi ohjetta pitäisi noudattaa. Käskymuoto ei vaikuta määräilevältä, kun lukija ymmärtää syyn, tavoitteen sekä edun mitä ohjeesta seuraa. Asiat ja vaiheet tulisi järjestää järkevästi ja kielen tulisi olla selkeää. Ohjetta laatiessa tulee miettiä sitä lukijan näkökulmasta ja purkaa ohjeen vaiheet tarpeeksi ymmärrettäviksi. Erikoissanastoa käytettäessä, tulee termit selittää. (Kotimaisten kielten keskus.) Ohje toteutettiin sähköisenä pdf muodossa niin, että työntekijöiden on se helppo tulostaa nuortenkodilla käyttöön ja jakaa sitä asukaskansioihin.

## 7 POHDINTA

Toimeksi annettu kehittämistyö johon kuuluu suunnitelmallisuus, toimintaohjeiden noudattaminen, tavoitteellisuus, aikataulutukset sekä yhteistyökykyisyys lisää vastuuntuntoa sekä tukee ammatillista kasvua. Kehittämistyössä päästään vertaamaan tietoja ja taitoja työelämään ja kehittämään ratkaisua siellä esiintyvään tarpeeseen. (Vilkka & Airaksinen 2003,17.)

Kehittämistyö oli aluksi tarkkaan aikataulutettu ja työtä tehtiin sen mukaisesti. Ennen aloittamista oli myös huolellisesti mietitty muun elämäntilanteen asettamat rajoitteet, kuten työt ja opinnot, sekä niiden sovittaminen opinnäytetyön tekemiseen. Alun suunnitelmallisuus ja realismi tuki työn etenemistä. Tiukan aikataulun vuoksi otettiin huomioon myös se, että muiden yhteistyökumppaneiden, kuten opinnäytetyön ohjaajan sekä tilaajan selkeä tiedottaminen on tärkeää, jotta välttyttäisiin työn tekijöistä riippumattomilta viivästyksiltä. Loppujen lopuksi työn valmistumista jouduttiin lykkäämään, jotta työ saataisiin viimeistelynä tarkistukseen.

Työn tekijöistä seksuaalisuus sekä seksuaalikasvatus tuntui hyvältä ja mielenkiintoiselta aiheelta. Toiveet sekä aikataulu opinnäytetyön suhteen kävivät muutenkin yhteen. Tilaajan kanssa ajatukset tuotoksesta kohtasivat heti ensitapaamisella, joten yhteistyön onnistumisesta saatiin jo tuolloin varmuutta sekä motivaatiota. Kohderyhmän valintaan vaikutti olennaisesti se, ettei tarkoituksena ollut tehdä seksuaalikasvatuksen opasta, jossa kaikki selitettäisiin yksityiskohtaisesti. Työn tarkoitus on toimia seksuaalikasvatuksen alulle panevana voimana, joka takaisi jokaiselle nuorelle seksuaalisuuden vähimmäistaidot. Nuortenkodissa kaikilla työntekijöillä on jo taustallaan koulutus, joka tukee seksuaalikasvatusta. Tuotos päätettiin pitää lyhyenä ja ytimekkäänä tilaajan tarpeita. Kohderyhmänä nuortenkodin työntekijät osoittautuivat oikeaksi valinnaksi, sillä työntekijöillä oli haastattelujen ja havainnoinnin mukaan todellinen tarve tämänkaltaiselle ohjeelle. Työn todellinen tarve motivoi eteenpäin.

Seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus on aihe mistä löytyy varmasti aina paljon kehitettävää ja uutta opittavaa sillä ajat muuttuvat, eri kulttuureita esiintyy Suomessa enenevässä määrin ja myös sosiaalinen media on tuonut siihen oman sävöksensä. Lisäksi nuortenkodissa nuoret ovat alttiimpia riskikäyttäytymiselle sekä hyväksikäytölle, jolloin seksuaalikasvatuksen merkitys korostuu.

### 7.1 Kehittämistyön prosessin ja tuotoksen arviointi

Prosessi eteni aluksi jouhevasti ja aikataulutetut osiot tukivat tekemistä. Osiot olivat tarkkaan suunniteltuja ja työn rakennetta oli jo pohdittu ennen aloittamista. Teoria osuus alkoi rakentua työsuunnitelma vaiheessa. Joskin se oli työsuunnitelman kriteereihin verrattuna laajahko. Alkuperäisessä suunnitelmassa aikataulu oli tiukka, mutta kuitenkin tekijöille mahdollinen. Myöskin työn ohjaaja piti sitä mahdollisena ja tuki prosessin alkua sekä kannusti toteuttamaan suunnitelmaa. Kahden tekijän aikataulujen yhteensovittaminen onnistui yllättävän hyvin aluksi. Toinen tekijöistä joutui hieman joustamaan, toisen käydessä päivätöissä. Sisältöön ja lopulliseen ohjeeseen saatiin hyviä ideoita tilaajan työntekijöiltä. Yhteydenpito heihin oli alku hankaluuksien jälkeen vaivatonta.

Hankaluuksia esiintyi aivan alussa, kun tilaajan puolelta ei oltu vielä määritetty yhteyshenkilöä. Yhteyshenkilön kanssa käydyt keskustelut tukivat vahvasti oikean suunnan löytymistä ja ohjeen teemojen valintaa.

Teoria osuuden kanssa ilmeni kuitenkin ongelmia ennen suunniteltua palautusta ja aikataulua jouduttiin siirtämään. Rakennetta muokattiin uudelleenlaiseksi ja työn ollessa lähes valmis, se näyttää toimivalta.

Tuotosta alettiin toteuttaa yhteyshenkilön kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Seksuaalikasvatuksen teemoja tutkittiin teoria osiossa ja niistä kerättiin hieman yli kymmenen. Nämä kymmenen teemaa esitettiin tilaajan edustajalle, joka hyväksyi ehdotelman. Tämän jälkeen tuotosta alettiin luonnostella ensimmäiseksi paperille ja sen jälkeen työstettiin materiaali Canva-ohjelman pohjalle. Alkuperäisessä suunnitelmassa tilaaja toivoi hyvää ulkoasua, joka herättäisi mielenkiintoa. Valikoimme alustaksi oranssin ja harmaan sävyt, jotka kuitenkin osoittautuvat haasteellisiksi tulostaa. Lopullisessa versiossa päädyttiin käyttämään yksinkertaista ja vaaleaa ulkomuotoa.

Tuotosta arvioitiin yhdessä tilaajan yhteyshenkilön sekä ohjaavan opettajan kanssa. Tuotosta muokattiin yhteensä 3 kertaa ja ulkoasu sekä sisältö muuttuivat joka kerralla. Kasvunrannan henkilökuntaa pyydettiin arvioimaan tuotoksen ulkoasua, sisältöä, värejä ja yleistä selkeyttä. Ensimmäisestä versiosta saatiin Kasvunrannan työryhmältä kommentteja, joiden perusteella uutta versiota ruettiin työstämään. Kommenteissa mainittiin, että alkuperäisessä versiossa punertava pohjaväri oli liian hyökkäävä sekä tulostettavuudeltaan vaikea. Asioiden määrä oli liiallinen, jolloin osa jäi irrallisiksi. Kuitenkin tilaajan ohjaajan kanssa keskusteltaessa tuli ilmi, että työntekijöille ei ollut avattu sitä, että on tarkoitus syventyä kehittämistyön teoriaan, ennen kuin ohjetta otetaan käyttöön.

Seuraavasta versiosta saatu palaute oli positiivisempaa. Kommenteissa sanottiin, että tuotos vaikutti selkeämmältä ja otsikot sekä mukaan valikoidut asiat olivat oleellisia. Toisessakin versiossa kommentoijat kiinnittivät vielä huomiota, joihinkin yksityiskohtiin, jotka osoittautuivatkin edelleen irrallisiksi. Toiveiksi esitettiin, että omia rajoja ja oikeuksia nostettaisiin tuotokseen. Näiden kommenttien jälkeen, tuotokseen sisällytettiin seksuaalioikeudet ja koskemattomuuden käsite. Lisäksi tuotosta yksinkertaistettiin entisestään.

Myös ohjaavalla opettajalla oli samankaltaisia kommentteja kuin Kasvunrannan henkilökunnalla, opettaja mainitsi myös vaihtelevan fontin sekä erikokoiset asetelut korjattaviksi. Tuotosta kehitettiin näiden kommenttien pohjalta ja se saavutti lopullisen muotonsa (Liite 1). Lopullista versiota Kasvunrannan yhteyshenkilö kommentoi viimeisimmäksi niin, että tuotos oli hyvä, eikä työryhmältä noussut negatiivisia kommentteja sisällöstä tai ulkoasusta.

Saavuttaessaan lopullisen muotonsa tuotos on tarkoituksen ja tavoitteen mukainen. Tavoitteena oli saada ohjeesta mahdollisimman käytännöllinen sekä tiivistettyä siihen pääasiat ytimekkäästi. Tarkoitus on, että työntekijän katsoessa kehittämistyön lopputuotosta, piirtyy mieleen kuva siitä mitä nuorelle kerrotaan ja missä järjestyksessä.

## 7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Työssä luotettavuutta ja eettisyyttä tarkasteltiin koko opinnäytetyöprosessin ajan luotettavuuden saavuttamiseksi. Kehittämistyössä käytetään tutkittua tietoa sekä tutkimuksiin perustuvaa alan kirjallisuutta, jotta työssä oleva teoretieto olisi mahdollisimman luotettavaa. Työssä pyrittiin käyttämään mahdollisimman uutta tietoa sekä kansainvälisiä lähteitä. Työssä käytettiin myös paria vanhempaa lähdeä, jotka olivat osuvia ja edelleen paikkaansa pitäviä. Lähteet merkittiin huolellisesti, jolloin käytetty tieto on helposti jäljitettävissä. Tuotoksen suunnittelussa otettiin huomioon hyvän ohjeen kriteerit ja niitä on pyritty noudattamaan, jotta myös tuotos olisi mahdollisimman luotettava. Tuotoksen suunnittelu sekä arviointi on myös erikseen kuvattu omien otsikoidensa alla.

Eryteisesti nuorten seksuaalisuus koetaan sensitiiviseksi aiheeksi ja vaikeasti lähestyttäväksi. Aiheen valinnassa haluttiin pureutua seksuaalikasvatuksen toteutukseen työntekijöiden näkökulmasta, koska alle 18-vuotiaiden nuorten lähestyminen seksuaalisuus teemalla tuntui eettisesti haastavalta.

Tässä tapauksessa nuoret ja seksuaalisuus on sensitiivinen aihe, joka voi ulkopuolisista ja jopa lapsen vanhemmista tuntua vääraltä. Eryteisesti kaltoinkohdellun nuoren teema on vaikea ja kipeä, joten on tärkeää huomioida kasvattajana, että nuorella on aina oikeus poistua seksuaalisuutta käsittelevistä kasvatustilanteista. Syy tälle kehitystyölle on, että se on erityisen merkityksellinen seksuaalikasvatuksen aloittamiselle. Vaikeaan aiheeseen pureutuminen on kuitenkin palkitsevaa ja voi tuottaa esimerkiksi nuorten asemaa, osallisuutta ja oikeuksia parantavaa sisältöä. (Kallinen, Pirskanen & Rautio, 2015, 12.)

Eettisyydestä huolehdittiin muun muassa lähteiden huolellisella merkitsemisellä, millä kunnioitettiin alkuperäisen työn tekijää. Lisäksi seksuaalikasvatukseen liittyy paljon arkoja aihealueita ja näiden kuvaamisessa on oltu tarkkana, ettei ketään loukattaisi. Esimerkiksi sukupuolen määrittely oli haastavaa sillä Suomen lain ja ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö Setan määritelmät poikkeavat toisistaan. Myös seksuaalisen kaltoinkohtelun käsittely oli erittäin arka ja vaikea aihe. Seksuaalisen kaltoinkohtelun muotoja on niin monenlaisia, ettei niitä kaikkia voida luetella työssä. Eettisyyden toteutumiseksi on pyritty varmistamaan, että lukija ymmärtää, etteivät seksuaalista kaltoinkohtelua ole pelkästään ne asiat mitkä on erikseen nimetty.

## 7.3 Ammatillinen kasvu

Kehittämistyön molempien tekijöiden ammatillinen mielenkiinnon kohde keskittyy juuri seksuaalisuuteen, ja kehittämistyöprosessi on auttanut syventämään tietämystä seksuaalisuudesta. Kätilön yksi tärkeimmistä tehtävistä on seksuaaliterveyden edistäminen eri ympäristöissä ja tähän kehittämistyö on antanut valmiuksia. Aiheeseen tarkemmin tutustuessa on ymmärtänyt täydellisesti sen, että hyvä seksuaaliterveys edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kätilöllä ja sairaanhoitajalla on hyvä olla taidot seksuaalisuuden puheeksiottamiseen työssään ja hyvä teoriaosaaminen on siinä avuksi. Kätilön sekä sairaanhoitajan on kyettävä antamaan myös seksuaaliohjausta tilanteen niin vaatiessa. Tämä kehittämistyö on tukenut työn tekijöiden ammatillista kasvua kohti seksuaali- ja lisääntymisterveyden asiantuntijuutta.

Kehittämistyön toteuttamiseen tarvitaan runsaasti ajantasaisia ja luotettavia lähteitä ja näiden etsimisessä sekä hakukoneiden käytössä tapahtui merkittävää kehitystä. Kehittämistyö kehitti myös tekijöiden kriittistä ajattelua lähteiden luotettavuutta arvioidessa. Valmiilta sairaanhoitajalta sekä kättilöltä odotetaan vahvaa tiedon kehittämisen, soveltamisen ja arvioimisen osaamista sekä kriittistä ajattelua päätöksenteossa (Savonia ammattikorkeakoulu).

Vuorovaikutus- ja viestintätaidot kehittyivät, kun prosessi vaati viestintää niin ohjaavan opettajan, tilaajan kuin muidenkin prosessiin liittyneiden henkilöiden kanssa. Sairaanhoitajan tulee osata viestiä kirjallisesti ja suullisesti hoitoalan sekä hoitoalan ulkopuoliselle yleisölle (Savonia ammattikorkeakoulu). Vieraskielisten lähteiden tulkitseminen oli ajoittain haastavaa, mutta kehitti sanavarastoa ja sitä kautta kykyämme kommunikoida vieraskielisten asiakkaiden kanssa. Kättilön tulee kyetä itsenäiseen vuorovaikutukseen ja viestintään vähintään yhdellä vieraalla kielellä (Pienimaa 2014,4).

#### 7.4 Hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Kehittämistyötä on mahdollista hyödyntää tilaajan toimesta esimerkiksi muissa yksiköissä tai uusien työntekijöiden kohdalla. Tuotosta on mahdollista näyttää myös nuorille, joskin se ei varsinaisesti ole tuotoksen tarkoitus, eikä avaa nuorelle riittävästi tietoa seksuaalikasvatuksen teemoista. Edelleen on tarpeen painottaa, että tuotos antaa vähimmäistiedot sitä käytettäessä. Mikäli työyhteisössä työskentelisi seksuaalikasvattaja tai seksuaalineuvoja, olisi mahdollista laajentaa tuotoksen pohjalta tietoja seksuaalisuudesta, seksuaalikasvattamisesta tai tuotoksen teemoista vaikkapa henkilöstön työpajoissa tai koulutustilaisuuksissa.

Kehittämistyötä on mahdollista jatkojalostaa tilaajalle, kun seksuaalikasvatusta on saatu toteutettua järjestäytyneemmin pidemmällä aikajaksolla. Kehittäminen voi esimerkiksi olla opinnäytetyö, kehittäminen tietojen syventämiseen tai seksuaalineuvojan lopputyö. On myös mahdollista toteuttaa opinnäyte, jossa arvioitaisiin ohjeen vaikuttavuutta tai vaikutusta työntekijöiden seksuaalikasvatuksen kehittämiseen.

## LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes Martti, 2010. Lapsesta aikuiseksi, Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Aaltonen, Jussi 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere 2012.
- Aapakallio, Johanna 2019. Huomioita seksuaalikasvatukseen SOPU-työn näkökulmasta. Teoksessa Maria Oinonen & Anni Susineva (toim.) Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Trinket, 39-41.
- Annon, Jack 1976. The PLISSIT Model: A Proposed Conceptual Scheme for the Behavioral Treatment of Sexual Problems. Journal of sex education and therapy.
- Bildjuschkin, Katriina & Malmberg, Ari 2000. Kerro meille seksistä, Nuoren seksuaalikasvatus. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Brusila, Pirkko, Hyvärinen, Salla, Kallio, Maaret, Porras, Kirsi & Sandber, Tarja 2009. Eikö se kuulu kenellekkään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. 1. painos. Helsinki: Väestöliitto.
- Cabuk, Laura 2020. Kätilö. Kasvunpolku Oy. Henkilökohtainen tiedonanto 6.11.2020
- Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela Erja 2019. Rakkaus, ilo, rohkeus. Seksuaalisuuden portaat. Minerva kustannus Oy.
- Quinn Chris, Happell Brenda 2012. Talking About Sexuality With Consumers of Mental Health Services. Perspect Psychiatr Care 2013; 49:13–20.
- Hannila, Kristiina. Nuoren seksuaaliväkivaltaa kokeneen kohtaaminen ja auttaminen. Opas nuorten kanssa työskenteleville. Verkkojulkaisu. Tyttöjen talo. Päivitetty 15.09.2020.  
[https://tyttojentalo.fi/site/assets/files/1063/opas\\_nuorten\\_kanssa\\_tyoskenteleville.pdf](https://tyttojentalo.fi/site/assets/files/1063/opas_nuorten_kanssa_tyoskenteleville.pdf). Viitattu 07.10.2020.
- Hinkkala, Aleks 2020. Yhteisöpedagogi. Kasvunpolku Oy. Henkilökohtainen tiedonanto 6.10.2020
- Huuska, Maarit 2017. Sukupuolen moninaisuus. Seta ry. 3.painos. Trinket Oy.
- Ikonen, Riikka & Halme, Nina. Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 6, maaliskuu 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136131/URN\\_ISBN\\_978-952-343-091-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136131/URN_ISBN_978-952-343-091-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y). Viitattu 30.3.2021.
- International confederation of Midwives 2014. Philosophy and model of midwifery care. Verkkojulkaisu. [https://internationalmidwives.org/assets/files/general-files/2020/07/cd0005\\_v201406\\_en\\_philosophy-and-model-of-midwifery-care.pdf](https://internationalmidwives.org/assets/files/general-files/2020/07/cd0005_v201406_en_philosophy-and-model-of-midwifery-care.pdf). Viitattu 26.09.2020
- IPPF 2006. Framework for Comprehensive Sexuality Education. London.  
[https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf\\_framework\\_for\\_comprehensive\\_sexuality\\_education.pdf](https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf). Viitattu 15.10.2020.
- Kallinen, Kati, Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna 2015. Sensitiivinen tutkimuksessa. Eu: United Press Global
- Kananen, Jorma 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomenyliopistopaino Oy: Juvenes Print.



Kasvunpolku Oy 2019. Vuorovaikutuskeskus Kasvunpolku, Nuortenkoti Kasvunranta. Verkkojulkaisu. Kasvunpolku Oy:n kotisivut. <https://www.kasvunpolku.fi/vuorovaikutuskeskus-kasvunpolku/>. Viitattu 24.09.2020.

Kosunen, Elise & Ritamo, Maija 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

Kotimaisten kielten keskus. Ohjeita ohjeiden tekijöille. Verkkojulkaisu. [https://www.kotus.fi/ohjeet/virkakieli/ohjeita/ohjeita\\_ohjeiden\\_tekijoille#Kytkskymuotoa](https://www.kotus.fi/ohjeet/virkakieli/ohjeita/ohjeita_ohjeiden_tekijoille#Kytkskymuotoa). Viitattu: 24.10.2020.

Kuortti, Marjo & Halonen, Miila 2018. Miten nuorten seksuaaliterveyttä edistetään tehokkaimmin? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14270>. Viitattu 22.10.2020.

Lastensuojelulaki 2007/147. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1>

Livingston, Jennifer, Bay-Cheng, Laina, Hequeembourg, Amy, Testa Maria & Downs, Julie 2013. Mixed Drinks and Mixed Messages – Adolescent Girls’ Perspectives on Alcohol and Sexuality, 5-7. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23833392/>. Viitattu 30.3.2021.

WHO, Euroopan aluetoimisto ja BZgA 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010. Helsinki: Valopaino Oy

Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL), 12-15-vuotiaan seksuaalinen kehitys. Verkkojulkaisu. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/12-15-v/12-15-vuotiaan-seksuaalinen-kehitys/>. Viitattu 1.11.2020

Mick, JoAnn, Hughes, Mary & Cohen, Marlene 2004. Using the BETTER Model to Assess Sexuality. Clinical Journal Of Oncology Nursing. Volume 8. Number 1.

Neuropsykiatrinen valmennus. Käypä hoito –suositus. Helsinki: Suomalainen lääkäriseura Duodecim, 2019. <https://www.kaypahoito.fi/nix01018>. Viitattu: 6.10.2020

Nissinen, Jussi 2011. Luottamuksen rakentuminen moninaisuutta kunnioittaen. Teoksessa Liisa Tuovinen, Olli Stålstörm, Jussi Nissinen, Jorma Hentilä. Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Oinonen, Maria & Susineva, Anni 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Helsinki: Trinket.

Pakarinen, Marja, Helminen, Mika, Kylmä, Jari & Suominen, Tarja 2014. Ammattiin opiskelevien 15-19 vuotiaiden nuorten seksuaalikäyttäytyminen. Verkkojulkaisu. Tampereen yliopisto. <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.savonia.fi/se/h/0786-5686/26/3/ammattii.pdf>. Viitattu 17.12.2020.

Palsa, Lauri & Pääjärvi Saara. Seksiä mediassa. Materiaali nuorten mediakasvatukseen. Verkkojulkaisu. <https://kavi.fi/sites/default/files/documents/seksiamediassa.pdf>. Viitattu 14.10.2020.

Pienimaa, Anna-Kaisa 2014. Kätilön ammatillisen osaamisen kuvaus. Kätilökoulutuksesta valmistuvien osaamisalueet, tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. [http://www.metropolia.fi/fileadmin/user\\_upload/Sosi-aali\\_ ja\\_ terveys/K%C3%A4til%C3%B6ty%C3%B6/Katilon\\_ammattillisen\\_osaamisen\\_kuvaus.pdf](http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Sosi-aali_ ja_ terveys/K%C3%A4til%C3%B6ty%C3%B6/Katilon_ammattillisen_osaamisen_kuvaus.pdf). Viitattu 04.05.2021.

RFSU 2016. Kondomin käyttö lukuina. Faktaa ja lukuja suomalaisten kondomin käytöstä. Verkkojulkaisu. <https://www.rfsu.com/fi/kondomin-kaytto-lukuina/>. Viitattu 12.11.2020

Rinkinen, Tuija. 2012. Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton Internetpalvelussa. Väestöliitto.

Räty, Tapio. 2010. Lastensuojelulaki, Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita. Viitattu 15.10.2020.

Sanderson, Christiane 2002. Seksuaalinen hyväksikäyttö. 2.painos. Oy UNIPress Ab

Savonia-ammattikorkeakoulu. Opetussuunnitelmat. Kättilön tutkinto-ohjelma.

<https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja-hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=KS&krtid=1112&tab=2>.

Viitattu 05.05.2021.

SETA 2018. Sukupuolen moninaisuus. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>. Viitattu 24.1.2021

Sinisaari-Eskelinen, Maarit, Jouhki, Maija-Riitta, Tervo, Pirjo & Väisälä, Leena 2016. Työkaluja seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen: Plissitistä Betteriin. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2016: 53: 286–293.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019. Raiskauksia ja lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli tietoon lähes 30 prosenttia enemmän. Rikos- ja pakkokeinotilasto. 1.vuosineljännes 2019. Julkaistu 17.04.2019. Helsinki: Tilastokeskus [http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2019/01/rpk\\_2019\\_01\\_2019-04-17\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2019/01/rpk_2019_01_2019-04-17_tie_001_fi.html). Viitattu 14.10.2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2020. Rikos- ja pakkokeinotilasto. 2. Vuosineljännes 2020, liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys tammi-kesäkuussa 2016–2020 (ennakkotieto). Helsinki: Tilastokeskus [http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2020/02/rpk\\_2020\\_02\\_2020-07-14\\_tau\\_001\\_fi.html](http://www.tilastokeskus.fi/til/rpk/2020/02/rpk_2020_02_2020-07-14_tau_001_fi.html). Viitattu 14.10.2020

Sinkkonen 2004. Kiintymyssuhdeteoria- tutkimuslöydöksistä käytännön sovellutuksiin. Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>. Viitattu 24.09.2020.

THL 2019a. Seksuaalikasvatus. [https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon\\_tueksi/seksuaalikasvatus](https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus). Viitattu 04.11.2020.

THL 2019b. Kouluterveyskysely.

[https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary\\_perustulokset2?alue\\_0=87869&mittarit\\_0=187209&mittarit\\_1=200280&mittarit\\_2=403090&vuosi\\_0=v2017&kouluaste\\_0=161293#](https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=87869&mittarit_0=187209&mittarit_1=200280&mittarit_2=403090&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#). Viitattu 28.10.2020

THL 2020. Sukupuolten tasa-arvo, Sukupuolen moninaisuus. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>. Viitattu 30.10.2020

THL. Lastensuojelun käsikirja, Lastenkoti, nuorisokoti. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>. Viitattu 22.10.2020.

THL. Tartuntatautirekisterin tilastotietokanta.

[https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ttr/shp/fact\\_shp?row=area-12260&column=time-12059&filter=reportgroup-12404](https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ttr/shp/fact_shp?row=area-12260&column=time-12059&filter=reportgroup-12404). Viitattu 26.10.2020.

UNESCO 2009. International Technical Guidance on Sexuality Education. Volume 1: The rationale for sexuality education. Pariisi:

<http://recapp.etr.org/recapp/documents/programs/InterGuidanceSexualityEducation.pdf>. Viitattu 29.10.2020.

United Nations Children's Fund Suomi 2011. Lapsen oikeuksien käsikirja 2011. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 15.10.2020.

Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Väestöliitto. 5.Hyvinvointi ja terveys. Verkkojulkaisu.

[https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa\\_vanhemmille/pienten\\_lasten\\_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/5-hyvinvointi-ja-terveys/](https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/5-hyvinvointi-ja-terveys/). Viitattu 16.10.2020

WAS 2014. Declaration of Sexual Rights. Verkkojulkaisu. <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>. Viitattu 24.09.2020

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Verkkojulkaisu: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1>. Viitattu 24.9.2020

Zimmerman, Jonathan 2015. Too Hot to Handle: A Global History of Sex Education. Princeton University Press.

## LIITE 1: 10-KOHDAN OHJE SEKSUAALIKASVATUKSEEN

# 10-kohdan ohje seksuaalikasvatukseen

Valmistaudu ja huomioi ikätasoisuus

Puhu asioiden oikeilla nimillä

Älä anna omien asenteiden vaikuttaa

Ota avuksi puheeksiottamisen better-malli

## 1 Biologinen kehitys

Biologinen kehitys ja keholliset muutokset  
Murrosikä- psyykkiset ja fyysiset muutokset  
Kohti aikuisuutta



## 2. Itsetunto

Mikä itsetunto on?  
Minä-kuva, kuka minä olen?  
Identiteetti



## 3. Sukupuoli

Sukupuoli ja sen moninaisuus  
Henkilökohtainen kokemus



## 4. Seksuaalisuus

Mitä on seksuaalisuus?  
Positiivinen osa elämää  
Seksuaali-identiteetti  
Seksuaalinen suuntautuminen



## 5. Suhteet

Ystävyys ja yhteenkuuluvuus  
Ihastuminen  
Seurustelu  
Tunteet



## 6. Seksi

Itsetyydytys  
Mitä seksi on?  
Eka kerta  
Seksin monimuotoisuus



## 7. Lait ja normit yhteiskunnassa

Hyväksyttävä seksuaalinen toiminta  
Suojaikä, mitä sillä tarkoitetaan?  
Millaisia normeja seksuaalisuuteen liittyy?



## 8. Turvataidot

Mitä turvataidot tarkoittavat?  
Kolmivaiheinen malli- sano EI, lähde pois ja kerro luotettavalle henkilölle  
Suostumuksen käsite



## 9. Seksuaaliterveys

Ehkäisy  
Seksitaudit  
Seksuaaliterveyspalvelut  
Vastuu itsestä ja kumppanista



## 10. Koskemattomuus

Oikeus omaan kehoon, seksuaalisuuteen ja koskemattomuuteen  
Oikeus kieltäytyä  
Oikeus yksityisyyteen



# 10-kohdan ohje seksuaalikasvatukseen

Tämä ohje on toteutettu Savonia ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden Essi Härkinin ja Jenni Martikaisen kehittämistyön tuotoksena Kuopiossa vuonna 2021 Kasvunpolku Oy:lle.

## LÄHTEET:

Maailman terveysjärjestö (WHO), Euroopan aluetuomioistuin ja BZgA 2010.  
Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010. Helsinki: Valopaino Oy

Sinisaari-Eskelinen, Maarit, Jouhki, Maija-Riitta, Tervo, Pirjo & Väisälä, Leena 2016.  
Työkaluja seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen: Plissitistä Betteriin.  
Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2016: 53: 286–293.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019.  
Seksuaalikasvatus.  
[https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon\\_tueksi/seksuaalikasvatus](https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/seksuaalikasvatus).  
Viitattu 04.11.2020.

World Sexual health association  
2014. Declaration of Sexual Rights.  
Verkojulkaisu.  
<https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>.  
Viitattu 24.09.2020

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2020.  
Sukupuolten tasa-arvo, Sukupuolen moninaisuus.  
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>.  
Viitattu 30.10.2020

## LIITE 2: KÄYTETYT TUTKIMUKSET JA TILASTOT

Tekijät, vuosi	Otsikko	Tutkimuksen tarkoitus	Keskeisimmät tulokset
Quinn Chris & Happel Brenda 2012	Talking About Sexuality With Consumers of Mental Health Services.	Tutkia sairaanhoitajien käsityksiä siitä, miten mielenterveyspalvelujen asiakkaat ovat suhtautuneet hoitajiin keskusteltaessa seksuaalisuudesta BETTER-mallia hyödyntäen.	Sairaanhoitajat kuvasivat BETTER-mallin hyödylliseksi ja asiakkaiden kokemukset erittäin positiivisiksi. Tulokset viittasivat myös BETTER-mallin olevan yksinkertainen ja tehokas apuväline.
Ikonen Riikka & Halme Nina 2017	Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta	Nuorten kokemasta seksuaalisesta kaltoinkohtelusta vain pieni osa tulee poliisin ja viranomaisten tietoon. Tutkimus perustuu itseilmoitukseen perustuviin menetelmiin, jotta ilmiöstä saataisiin kokonaisvaltainen kuva.	Päälöydöksenä huomattiin, että seksuaalinen häirintä on huomattavasti seksuaalista väkivaltaa yleisempää.
Livingston Jennifer, Bay-Cheng Laina, Hequeembourg Amy, Testa Maria & Downs Julie 2013	Mixed Drinks and Mixed Messages – Adolescent Girls’ Perspectives on Alcohol and Sexuality	Selvittää nuorten tyttöjen näkökulmia alkoholiin ja seksuaalisuuteen.	Alkoholilla on merkittävä rooli seksikäyttäytymisessä.
Pakarinen Marja, Helminen Mika, Kylmä Jari & Suominen Tarja 2014	Ammattiin opiskelevien 15-19 vuotiaiden nuorten seksuaalikäyttäytyminen	Tutkimuksen tarkoitus oli selittää ja kuvata ammattiin opiskelevien 15–19-vuotiaiden seksuaalista käyttäytymistä.	Seksuaalikäyttäytymiseen yhteydessä olivat alkoholin käyttö, seurustelusuhteen pituus, tupakointi, elämänhallinnan tunne ja kokemukset seksiin painostuksesta. Tytöiltä sukupuolitauteja oli testattu poikia useammin. Kondomin käyttö on epäsäännöllistä.

Rinkinen Tuija 2012	Nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä Väestöliiton internetpalvelussa.	Tutkimuksen tarkoituksena kuvata nuorten kysymyksiä seksuaaliterveydestä.	Nuoret toivovat saavansa tietoa seksuaalisesta toiminnasta, mieheksi ja naiseksi kasvamisesta sekä raskaudesta.
RFSU 2016	Kondomin käyttö lukuina. Faktaa ja lukuja suomalaisten kondomin käytöstä.	Tutkimuksen tarkoituksena tutkia kondomin käyttöä Suomessa.	Kondomi on toiseksi yleisin ehkäisymenetelmä ja nuoret suomalaiset ovat pohjoismaiden parhaita kondomin käyttäjiä. Eniten kondomia käytetään, kun halutaan suojautua seksitaudeilta.
Suomen virallinen tilasto SVT	Raiskauksia ja lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli tietoon lähes 30 prosenttia enemmän.	Kuvata tietoon tulleet raiskaukset ja seksuaaliset hyväksikäytöt	Raiskauksia ilmoitettiin 379 eli 82 tapausta enemmän kuin vuoden 2018 tammi–maaliskuussa. Lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli tietoon 417 mikä on 28,7 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna.
Kouluterveyskysely 2017, 2019	Indikaattori: Tarvitsee enemmän tietoa seksitaudeista	Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka tarvitsevat enemmän tietoa seksitaudeista.	82,1 % vastanneista ei koe tarvitsevansa enempää tietoa seksitaudeista. 9,5 % kokee tarvitsevansa.
Kouluterveyskysely 2017, 2019	Indikaattori: Tarvitsee ilmaisia kondomeja	Indikaattori tuottaa tietoa niiden nuorten osuudesta (%), jotka tarvitsevat ilmaisia kondomeja.	68,7 % vastanneista ei koe tarvitsevansa enempää kondomeja. 22,5 % kokee tarvitsevansa.
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos	Tartuntatautirekisterin tilastotietokanta	Klamydian esiintyvyys	